Hämeenlinnan rautatieaseman puistoselvitys 2017

Hämeenlinnan kaupunki

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

HÄMEENLINNAN RAUTATIEASEMAN PUISTOSELVITYS 2017

Tilaaja:	Hämeenlinnan kaupunki
Tekijä:	Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy
Päiväys:	30.10.2017

SISÄLLYS

JOHDANTO

KOHDE JA TAVOITTEET 7
SELVITYKSEN LÄHTEET JA MENETELMÄT 7
ASEMAPUISTON YLEINEN KUVAUS, KAAVATILANNE JA MAANOMISTUS 9
VALTION KESKUSJOHTOINEN PUISTOKULTTUURI 12

ASEMAPUISTON HISTORIA JA KERROKSET

ASEMAPUISTO OSANA HÄMEENLINNAN PUISTOHISTORIAA JA ASEMAKAAVOITUSTA 14
1862–1918 ENSIMMÄISEN ASEMAN AIKA 19
1918-1939 TOISEN ASEMAN YMPÄRISTÖN RAKENTAMISEN AIKA 26
1939-1972 KUKOISTUSKAUSI 32
1972-1999 YLLÄPIDON JA SUOJELUN 43

ASEMAPUISTON NYKYTILA JA KASVILLISUUS

ASEMA-AUKION PUISTO 52
ETELÄINEN PITKÄPUISTO 63
POHJOISPUISTO 68
PUUSTON JA PENSAIDEN LAJISTO JA KUNTO 75

YHTEENVETO JA SUOSITUKSET 78

LIITTEET JA LÄHTEET 83

Tiivistelmä

ASEMAPUISTON HISTORIA JA KESKEISET MUUTOKSET

Hämeenlinna oli ensimmäisen radan pääteasema 1862. Tiedot ensimmäisistä istutuksista ovat 1879, puisto perustettiin 1884. Kaavoitus, kaupungistuminen, sodat, teollinen kehitys ja puiston hoidon resurssit ovat muuttaneet asemapuistoa yli 130 vuoden aikana. Asemanrannan rakentaminen, radan muutokset, kunnallistekniikka ja omistussuhteet muuttavat asemapuistoa edelleen.

Puisto jakautuu toiminnallisesti ja historiallisesti kolmeen osaan: asema-aukion puistoon, eteläiseen pitkään puistoon ja pohjoispuistoon.

Asema-aukio ympäröivine puistoineen on liikenteen solmukohta ja julkinen tila. Aukio on säilynyt samalla paikalla ja aukion rajautuminen puistoihin on säilynyt, viakka ne ovat muuttuneet eri vuosikymmenillä. Nykyisessä eduspuistikossa sijaitsi alkuperäinen maisemapuisto, josta erotettiin 1928 ratamestarille edelleen säilynyt piha. Eniten muutoksia on tapahtunut aukion pohjoissivulla, jossa nyt aukiota rajaa lehmusrivi ja alikulkukatos.

Pitkäpuisto on iäkäs radansuuntainen lehmuskuja, joka palvelee alueen asukkaita, kävelijöitä ja pyöräilijöitä. Pitkäpuisto on puiston vanhin säilynyt osa. Sen vanhimmat puut ovat jopa 100 vuotiaita. Kuja on puiston alkuperäinen pääakseli ja reitti kaupunkiin tien rinnalla ennen Hämeentien yhteyttä.

Pohjoispuisto on läpikulkemisen ja liikennevälineen vaihtamisen tilaa. Se palvelee huoltopihana, rajaa pysäköintiä, toimii pyöräparkkina ja lehmuskuja radan varressa johtaa kulkua laitureille. Pohjoispuistossa sijaitsevat 1860-luvun veturitalli ja vaunuvaja sekä saunarakennus 1924. Huolto- ja talouspiha ulottui lähelle asemaa aina 1918, jolloin ensimmäinen asema ja virkamiestalo talousrakennuksineen tuhoutuivat. Saunan ympäristöä on muutettu puistomaiseksi 1960-luvulta alkaen. Pohjoisin osa on säilynyt huoltopihana. 1930-luvulla istutettiin virkamiestalon paikalle laituripuiston lehmuskuja, joka laajensi matkustajille tarkoitettuja puistoja.

ASEMAPUISTON HOITO JA KASVILLISUUS

2017 asemapuistolla on kaksi omistajaa ja useita toimijoita on huolehtinut puistosta keskusjohtoisen puiston hoidon päättymisen 1991 jälkeen. Radan tekniset muutokset muuttavat asema-aluetta edelleen.Puiston nykyrakenne perustuu iäkkääseen puustoon, pitkiin rajaaviin pensasaitoihin ja nurmialueisiin. Alueen lehmuskujat, havupuut ja pitkät pensasaidat ovat sijaitsevat suurelta osin alkuperäisillä paikoilla. 1950-luvulla puukujat sitoivat puiston yhteen ja loivat väljiä näkymiä asemalle. Nyt puiden lehvästöt ja korkeaksi kasvaneet pensasaidat rajaavat lähes erillisiä tunnelimaisia tiloja.

VR Yhtymä Oy:n alueella puut on hoitoleikattu 2016 ja pensaita leikattu, mutta alueen arvokas vanhin puistokuja on jäänyt lähes ilman hoitoa. Koristepensaat ja monivuotiset kukkaistutukset ovat pääsoin hävinneet. Talouspihoista on säilynyt ratamestarin piha, jossa kasvaa edelleen hedelmäpuita, marjapensaita ja ainoat perennat. Kesäkukkia on ruukkuistutuksina ja pylväissä amppeleina edusaukion paikoitusalueella, mutta ryhmäruusut ja pallopuut on poistettu puistosta. Aseman pohjoispäädyssä on säilynyt harvinainen puu, Katsura. Puisto on muuttunut pysäköintiä rajaavaksi vihervyöhykkeeksi ja läpikulun tilaksi, jossa aukio on parkkipaikka.

Historialliset kerrokset

1. Ensimmäisen aseman aikana 1862-1918 istutettiin asema-aukiota rajaava maisemapuisto, pitkäpuiston lehmuskuja Viipurintielle saakka ja pohjoispuolen virkamiestalon talouspihaan hyötykasveja.

2. Sotien väli oli toisen aseman ympäristön rakentamisen aika 1918-1939, jolloin asemasta tuli osa asumisen ja teollisuuden kaupunginosaa. Asemapuistoa laajennettiin matkustajille ja liikenne kasvoi.

3. Puiston kukoistuskausi 1939-1972 sodan jälkeen oli runsaan hoidon kausi. Asema-aukion puistot rakennetaan, ja asema-aukio laajenee nykymittoihinsa ja puisto on laajimmillaan. Puistot saavat runsaasti kukkaistutuksia, pensaita ja puista leikattiin pallomuotoon.

4. Ylläpidon, suojelun ja hoidon vähentymisen kausi 1972-1999. Asemapuistot olivat edelleen Valtionrautateiden keskuspuutarhan hoidossa. Hämeentien linjausta pohjoiseen muutettiin ja asema-aukion puistoa pienennettiin. Hoitamisen resurssit vähentyivät ja istutuksia karsittiin. Muutosten kausi päättyi keskuspuutarhan toiminnan alasajoon 1990 ja alikulkutunnelien uusimiseen 1999, jonka aikaan puisto sai nykyisen asunsa. 1998 asema suojeltiin Rautatiesopimuksella valtakunnallisesti merkittävänä.

Johdanto

KOHDE JA TAVOITTEET

Selvityksen tarkoituksena on tuottaa puiston kunnostussuunnittelun lähtökohdaksi monipuolinen aineisto tekemällä näkyväksi kerroksellisuutta ja nostamalla esiin arvokkaita piirteitä. Työ esittelee Hämeenlinnan rautatien asema-alueen historiallisia vaiheita sekä puiston kasvillisuuden nykytilan.

Hämeenlinnan rautatieasema on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö, joka kuuluu Suomen ensimmäiseen kansalliseen kaupunkipuistoon. Selvitys ulottuu asema-alueen rakentamisesta nykypäivään. Selvitysalueeseen kohdistuu valtakunnallisia, maakunnallisia ja paikallisia tavoitteita. Helsinki-Tampere rataosuus kuuluu yhdyskuntarakenteen kasvukäytävään, jossa liikenne lisääntyy. Selvitysalueella on Asemanrannan 2016 hyväksytty asemakaava. Asemapuisto sijaitsee Vanajaveden lehtoalueella ja muinaishistorialtaan arvokkaan Varikonniemen tuntumassa.

Puistoselvitys tehtiin rinnakkain VR Yhtymä Oy:n tilaaman rakennushistoriaselvityksen kanssa, jossa tutkittiin asemarakennus, vaunuvaja ja saunarakennus. Puiston ja kasvillisuuden inventointityö tehtiin huhti-elokuussa ja raportti syksyn 2017 aikana. Tilaajina olivat Hämeenlinnan kaupunki ja VR Yhtymä Oy, joiden työryhmä ohjasi työtä. Selvityksen tuotti arkkitehti, luontokartoittaja Laura Uimonen, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

Selvitysalue on aseman välitön ympäristö, noin puolen kilometrin mittainen ja 3,5 hehtaaria laaja alue veturitallilta Viipurintien siltaan. Alueella sijaitsevat aseman edusaukio, kolmiomainen eduspuistikko, radan varren lehmuskujat, ratamestarin piha, saunan ympäristö, veturitallin ja vaunuvajan huoltopiha sekä tavaramakasiinin joutomaa. Selvitysalue jaettiin kolmeen historialliseen ja toiminnalliseen kokonaisuuteen.

SELVITYKSEN LÄHTEET JA MENETELMÄT

Lähteinä käytettiin Asemanrannan kaavan, Hämeenlinnan kansallisen kaupunkipuiston, Varikonniemen ja Hämeenlinnan viheralueohjelman aineistoja, Suomen Rautatiemuseon, Kansallisarkiston, VR Yhtymä Oy:n arkistoja sekä kirjallisuutta ja lehtiartikkeleita. Keskuspuutarha Nuppulinnan arkisto Suomen Rautatiemuseosta käytettiin suunnitelmapiirroksia ja vuosikertomuksia. Puistosuunnitelmat olivat jäljennöksiä millimetripaperille tehdyistä piirroksista ja sinikopioita. Keskuspuutarhurin vuosikertomukset kertovat tehdyistä töistä linjoittain 1878-1896. Ruotsinkielisissä kertomuksissa kuvataan työt muutamin lausein asemittain ja taulukossa Hyvinkään keskuspuutarhan koulusta lähetetyt taimet. 1901-1908 löytyi kooste työkuvauksista ja taulukoista. 1920-luvun kertomuksia ei ole säilynyt. 1930-1984 vuosikertomukset ovat säilyneet lähes joka vuodelta. Puutarhakorteista on säilynyt 1930-luvun ja 1945 uusittuja kortteja.

Vanhoja valokuvia ja postikortteja löytyi Suomen Rautatiemuseon, Hämeenlinnan kaupungin museon ja Matti Parkkosen kokoelmista. Lisäaineistona käytettiin kirjallisia lähteitä, Hämeenlinnan kaupungin kirjaston kotiseutukokoelmaa, rautatieharrastajien Resiina- sivustoa ja haastateltiin aseman aikaisempia asukkaita.

Selvityskohde

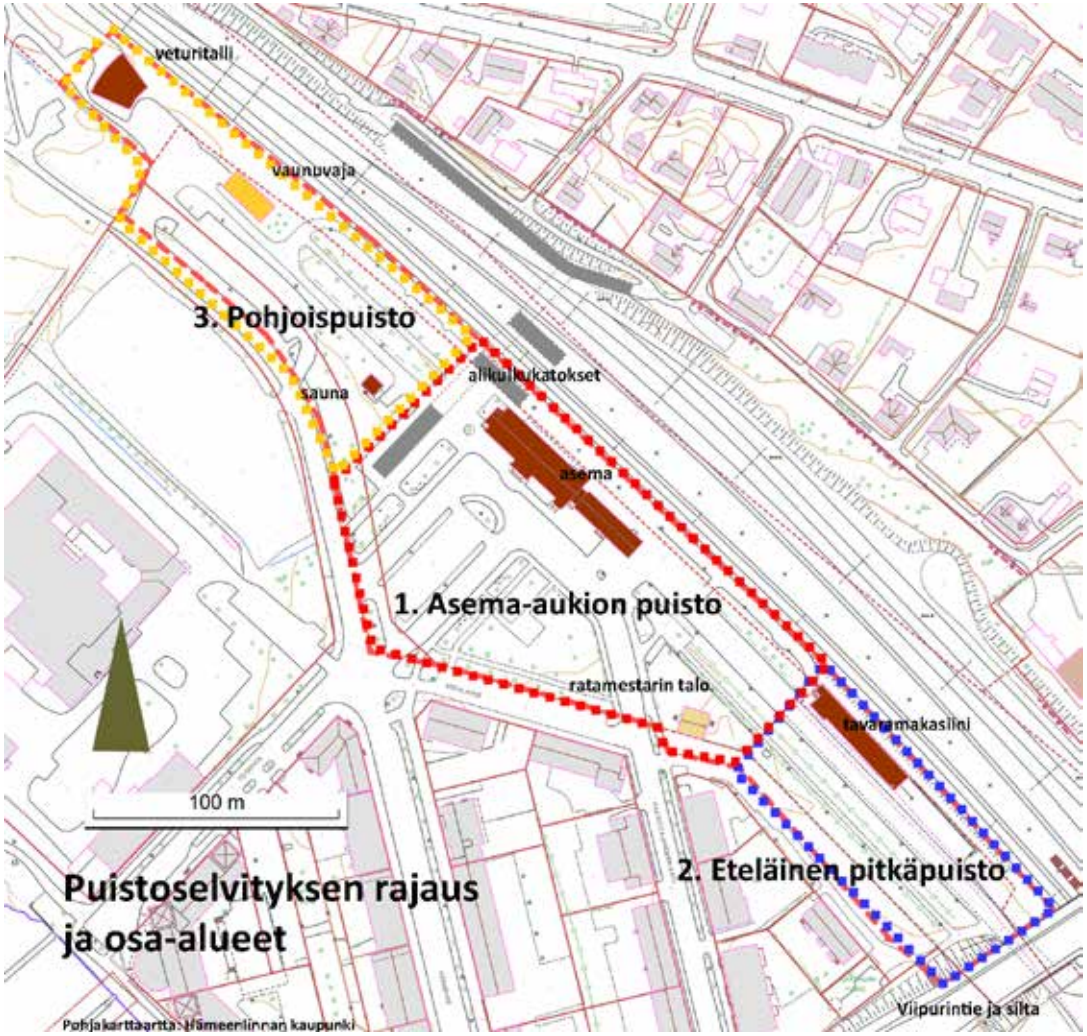

PUISTOINVENTOINTI

Puistoinventoinnissa dokumentoitiin kasvillisuuden nykytila ja maisemallinen, kasvitieteellinen ja kulttuurihistoriallinen arvo. Inventoinnissa käytettiin historiallisten puutarhojen inventointiohjeita ja soveltaen Helsingin kaupungin rakennusviraston ohjetta historiallisten puistojen kasvillisuuden inventoinnista. Lähtötietoina oli puuston kuntoselvitys VR Yhtymä Oy:n alueelta (Puu-ja pihapalvelu Tikka 30.6.2016).

Selvityksen lähtötiedot

ASEMAPUISTON YLEINEN KUVAUS, KAAVATILANNE JA MAANOMISTUS

Hämeenlinnan rautatieasema sijaitsee keskustan itäpuolella, ruutukaavakeskustan ja asemaalueen väliin jää Vanajavesi. Ratapiha on leimallinen kaupunkimaisen rakenteen raja. Alueella on 2016 Asemanrannan asemakaava 2016. Kaavassa alueelle sijoittuu kolme puistoaluetta (VP).

Aseman luoteispuolelle on kaavoitettu pysäköintitalo, uudet asuinalueet sekä rantaa seuraavat lähivirkistysalueet (VL), jotka yhdistyvät aseman puistoihin (VP) Varikonniemen kautta pohjoisessa ja Possentien kautta asema-aukiolta rantaan.

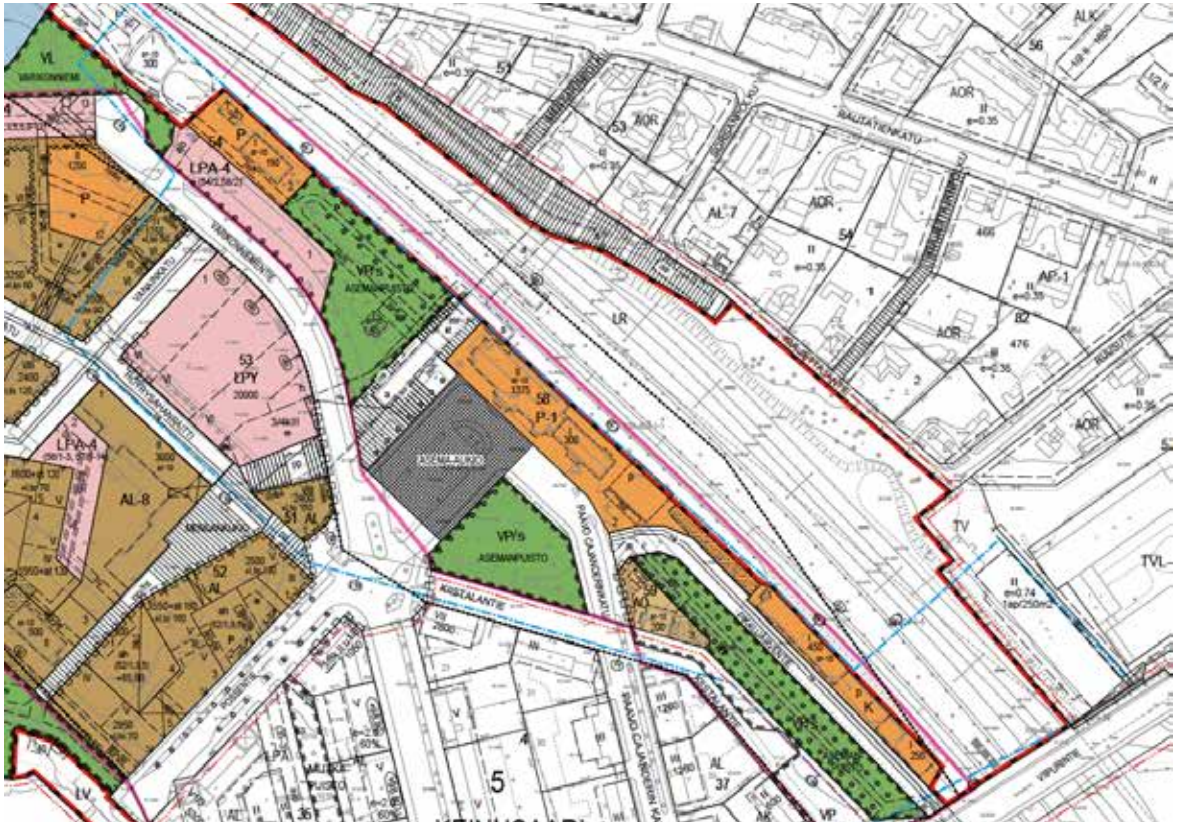

Selvityksen lähtötiedot

Asemapuisto on kansallisen kaupunkipuiston kartalla oma osa-alueensa: asemanseutu ja sen radanvarsialueet. Hämeenlinnan yleiskaavan 2035 kaavaehdotuksessa asema-alue kuuluu maakuntakeskukseen ja keskustatoimintojen alueeseen. Asemapuiston omistavat VR Yhtymä Oy, Kattomestarit Oy ja Hämeenlinnan kaupunki. Ratapihan ja radanvarsialueet ovat valtion omistuksessa. VR:n aluetta on hoitanut ISS Palvelut Oy 2014 alkaen.

Asema pitkän puiston lehmuskujalta 1903.
Orapihjala-aita erottaa puiston radan varren tiestä. HKA.

Asemapuiston historia ja kerrokset

VALTION KESKUSJOHTOINEN PUISTOKULTTUURI

Ensimmäiset asemapuistot rakennettiin Suomen suurruhtinaskunnassa 1870-1880. Kaupungistuva yhteiskunta tarvitsi työväestölle sivistystä ja vihreitä julkisia tiloja. Kuntiin perustettiin puutarhurinvirkoja ja puutarhakomiteoita, jotka edelsivät puistotoimen syntyä. Puistosuunnittelu siirtyi pian osaksi kaupunkisuunnittelua. Virkamiehet harrastivat puutarhanhoitoa, heidän joukossaan rautatiehallituksen johtaja Georg Strömberg sekä Viipurin asemapäällikkö Johan Gustaf Niklander, jonka siemenliike toimitti siemeniä asemille.

Asemapuistot edustivat valtion valtaa samalla tavoin kuin laitospuistot kanaville, sairaaloille ja hallintorakennuksille. Puisto korosti rakennusten hierarkiaa: julkinen eduspuisto toimi asemarakennuksen jalustana, varsinainen asemapuisto käytävineen ja puuriveineen rakenteellisena selkärankana sekä asuinpihat kertoivat henkilökunnan arvosta. Ratapiha ja huoltoalueet kuuluivat aseman kokonaisuuteen, vaikka niillä oli vähän puistoistutuksia. Asemapuistot suunniteltiin ja hoidettiin keskusjohtoisesti. Johannes Rudolf Grönholm palkattiin Valtionrautateiden ylipuutarhuriksi 1873 ja keskuspuutarha perustettiin Hyvinkäälle 1874. Grönholmille kuuluivat asemapuistot Helsingistä Hämeenlinnaan sekä Pietarin radan asemat. Hoito jaettiin piiripuutarhureille, kun rataverkkoa jatkettiin. Perustettiin lisää taimistoja ja piiripuutarhureille palkattiin alaisiksi etumiehiä ja työväkeä. 1896-1928 ylipuutarhurina toimi Willy Nykopp, 1929-1937 Aarno Hellemaa, 1937-1971 Kalle Jokela ja 1971-1990 Pentti Vierikko. He vastasivat suunnittelusta, valvoivat puistojen hoitoa ja tekivät virkamatkoja asemille sekä opintomatkoja. Heistä useilla oli koulutusta ja työkokemusta ulkomailta, Hellemaalla maisema-arkkitehtuurin opintoja Saksasta. Puutarhurit toimivat tehtävissään pitkään ja ylipuutarhurin tehtävää edelsi usein aika piiripuutarhurina, kuten Vierikolla Hämeenlinnassa.

Asemat koristeltiin kukin, havuköynnöksin ja suurin ruukkukasvein erityisesti valtion päämiesten vierailujen, juhlavuosien ja tapahtumien kunniaksi. Sotien jälkeen asemapuistoja kukoisti koko maassa yli tuhat. Ylipuutarhuri Jokela kehitti taimistoa, osallistui tutkimukseen ja kirjoitti artikkeleita hoidosta. Hoito oli säännöllistä, puistoja uusittiin lähes vuosittain ja liikennepaikkojen välillä kilpailtiin 1954 -67 niin kotipihojen, aseman oleskelutilojen ja puistojenkin kunnosta ja edustavuudesta. Jokela teki opintomatkat Tanskaan ja Ruotsiin 1947, Nuppulinnan taimisto perustettiin 1949 Hyvinkäälle ja puistoja kunnostettiin olympialaisia varten 1939 ja 1952. Rautateiden 100. toimintavuosi 1962 näkyi istutuksissa. Työ koneellistui ja taimia riitti myytäväksi asti. 1960-luvun lopulla viikonloppumatkustaminen lisääntyi vapaaksi muuttuneen lauantain ansiosta ja viherkasveja lähetettiin asemille myös odotushuoneisiin. 1970-90-luvuilla istutuksia karsittiin ja puistoja muutettiin ratojen sähköistämisen vuoksi. Keskuspuutarha lakkautettiin 1990 ja puistojen hoito ulkoistettiin. 1995 Valtionrautateiden organisaatio purkautui. Alkoi asemien ja niiden puistojen myynti, suojelu ja uusiokäytön pohdinta, omistuksen ja hoidon uudelleen järjestely.

Ruotsin asemapuistot rinnastuvat Suomeen piirijakoineen ja kasvillisuuden perusteella. Asemapuistoja on kuvattu Ruotsin suurimmaksi puutarhaliikkeeksi, joka levisi rautateiden ja asemapuistojen kautta. Ruotsissa istutustoiminta alkoi 1858, puutarhajohtaja Olof Eneroth palkattiin 1862 ja toiminta loppui 1972. Ruotsissa rautatieasemille istutettiin samaan tapaan kuin Suomessa hedelmäpuita, hyötykasveja, kukkia ja pensasaitoja järjestelmällisesti kaikille alueille. Göteborgin yliopistossa Anna Lindgren tutkii asemapuistoja uniikkina vihreänä kulttuuriarvona 2016-2020.

Puistot ja asema kartoissa 1845-1872

1845 Gustafssonin muutokset Engelin kaavaan.

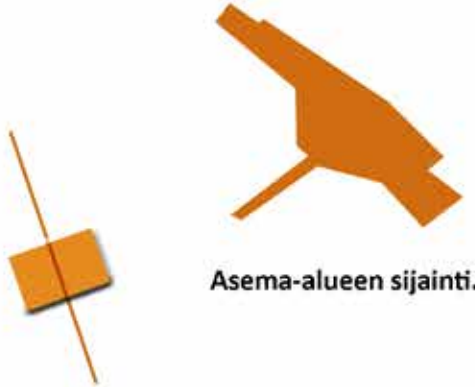

Asema-alueen sijainti.

Tori ja keskeinen akseli linnoitukselta torille.

1868 Hätilän pellot ja asema-alue.

1872 Wileniuksen kaava
Asema-alue esitetty kaaviomaisena

1858 Edelfeltin toteutumaton asemakaavaehdotus

Asemapuiston historia ja kerrokset

ASEMAPUISTO OSANA HÄMEENLINNAN PUISTO-HISTORIAA JA ASEMAKAAVOITUSTA

Hämeenlinna oli rataa rakennettaessa kansallisesti merkittävä vanha puistokaupunki. Puurivein reunustetut kadut, aukiot ja linnalta ruutukaavakeskustaan ulottuva akselisommitelma olivat esillä Arbinin asemakaavassa 1770-luvun lopulla. Puistoja edistivät yksityispuistojen esimerkki ja kaupungin palo 1831. C. L. Engel toi empiren suunnitteluihanteet: leveät kadut reunuspuineen, aukiot, kortteleiden läpikulkevat palokujat, matalat rakennukset ja istutukset. Julkisten puistojen kauden aloitti Hämeen läänin kuvernööriksi Pietarista siirretty Otto von Rehbinder, joka aloitti suunnitelmat kaupunginpuisto Parkista ja Pinellan puistosta Keinusaaressa sekä järjesti Hämeenlinnaan puistokomitean. 1840-50-luvun puistohankkeet loivat odotuksia asemapuistolle, sillä Rehbinder kaavaili 1850-luvulla kävelypuistoa Aulangon järven rantaan.

Arkkitehti C. A. Edelfelt suunnitteli sekä radan kaikki rakennukset että asemakaavan Hämeenlinnan asemalle. Edelfelt aloitti lääninarkkitehtina Hämeenlinnassa 1855. Edelfelt kaavoitti radan ja rannan välille asuinalueen, johon kuului rannan ja radan välillä kulkeva puistoesplanadi. Suunnitelma yhdisti 1856 yleisen rakennusjärjestyksen paloturvallisuuden vaatimukset ja kaupunkitaiteelliset tavoitteet. Edelfeltin ja Rehbinderin mahdollista puistoyhteistyötä ei ole tutkittu, vaikka Edelfelt suunnitteli puistoravintolan Parkkiin 1860-1861 sekä uuden päärakennuksen Rehbinderille Miemalaan 1857-1860. Edelfeltin kaava ei toteutunut, koska Hätilän maita ei saatu lunastettua. Asema valmistui 1862 ilman kaavaa. Asemakaavan valmistelu siirtyi lääninrakennuskonttorin Georg Wileniukselle. 1872 kaavassa asema-alue on erillinen alue, jolla on yhteys rantaan. Asuinalue jäi suunnitelmasta pois.

Asemapuiston alku oli Hämeenlinnassa erityistä puistojen aikaa. Kaupunki sai oman puutarhurin 1880 ja Hugo Standerskjöld rakennutti Karlbergin kartanon maille Aulangon puistoksi nimetyn maisemapuutarhan tekolampineen, huvimajoineen ja kasvihuoneineen ja palkkasi puutarhurinsa Ruotsista 1886.

1912 Sévonin kaupunkikartta näyttää aseman ja radan koillispuolen asemantaustan asuinalueen. Asema-alue kuului valtiolle ja Wanajan pitäjään 1915 saakka, jolloin maa-alueet saatiin lunastettua kaupungille. Jung & Bomansson laati 1913 Kiistalan asemakaavan, joka vahvistettiin 1917. Satama-, varasto- ja teollisuus- ja asuntokorttelit sijoittuivat rautatieaseman aukiolta säteittäisesti lähtevien katujen varsille. Hämeentiestä tuli esplanadimainen puistokatu lehmuksineen. Birger Brunila muutti kaavaa 1918. Asemakartassa 1926 näkyy kaupungin kasvu ja puistoverkoston laajeneminen, kaupunginpuisto Parkki on osa kaupunkia.

Kiistalan alueen ja Viipurintien sillan rakentaminen toivat tiejärjestelyjä ja asema yhdistyi puistokujin kaupungin puistoverkkoon kaavan toteutuessa 1920-luvulla. Hämeentie jatkui asema-aukiolta ensin radansuuntaisena ja oli 1940 asemakaavamuutoksessa nimetty Linnanniementieksi. 1956 asemakaavan muutoksessa Hämeentien linjaus on edelleen sama, mutta Kiistalantie muutettiin puistoksi. Uusi Viipurintien silta valmistui 1954. Nykyisen aseman parkkipaikan kohdalla on 1950-70 luvun asemakaavoissa kortteli 6a. Nykyisen linjauksensa Hämeentie saa 1972 asemakaavan muutoksessa. Toteutuneet muutokset näkyvät peruskarttaotteissa 1961 ja 1977. Viimeisin asemakaava ennen asemanrannan kaavoitusta on 1984.

Asema-alue kaavoissa ja kaupunkikartoissa 1887-1926

1887 Cawénin asemakaava

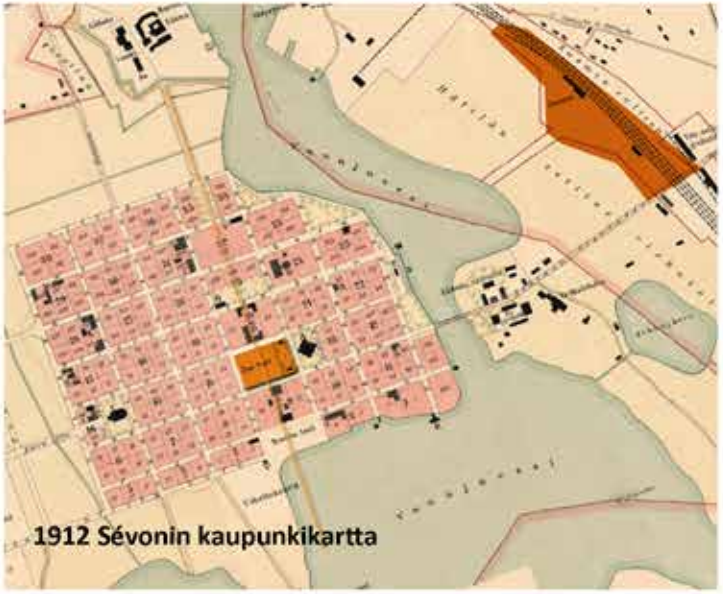

1912 Sévonin kaupunkikartta

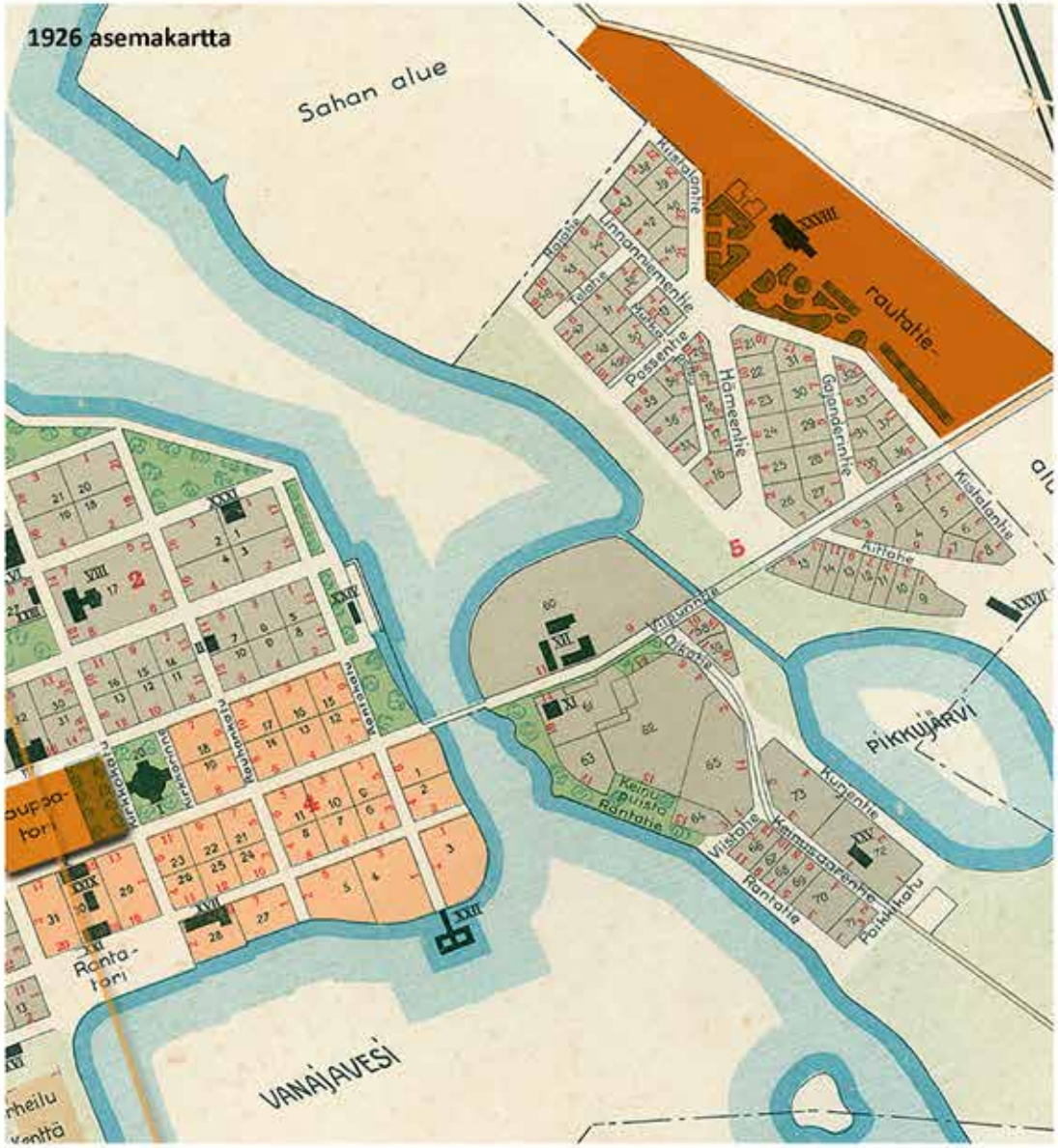
1926 asemakartta
Sahan alue
rautatie
Kristalonkie
Linnanmiemenkie
Possenkie
Hämeenkie
Gejanderinkie
Kiitokie
Kristalankie
Viilunkie
Oikotie
PIKKUJÄRVI
Kauppa-tori
Kauppatori
Kauppakatu
Kauppakuja
Kaupparanta
Kaupparanta
Kauppakuja
Kauppakuja
Kauppakuja

Asema-alue kaavoissa ja peruskartoissa 1956-1984

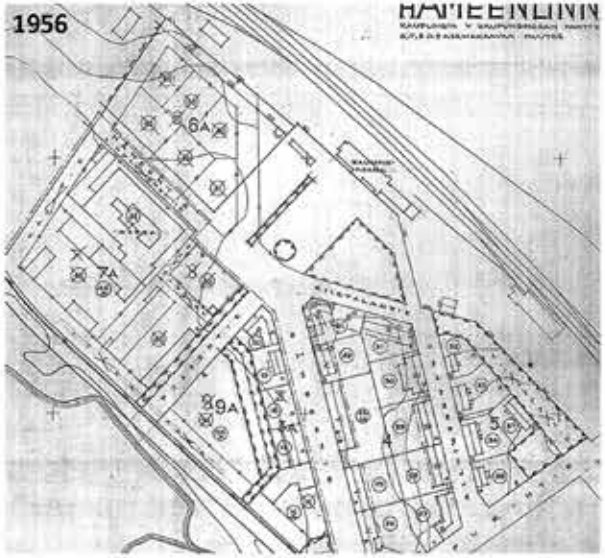

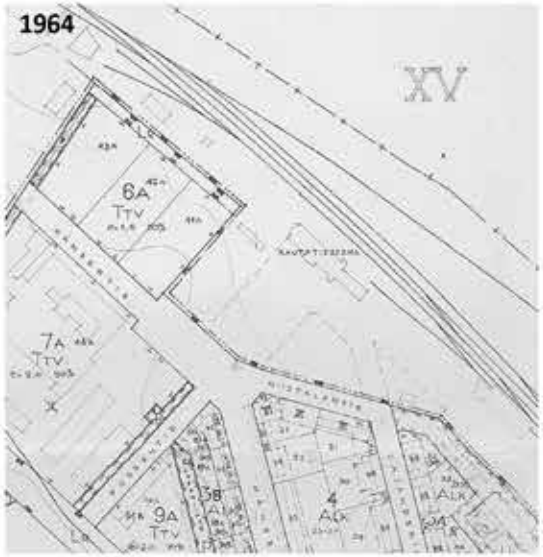

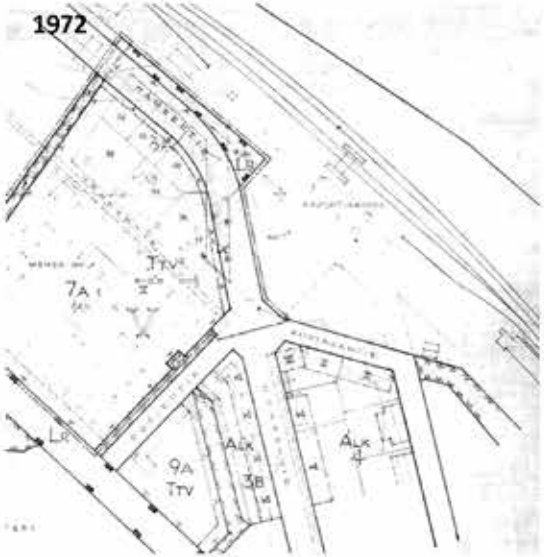

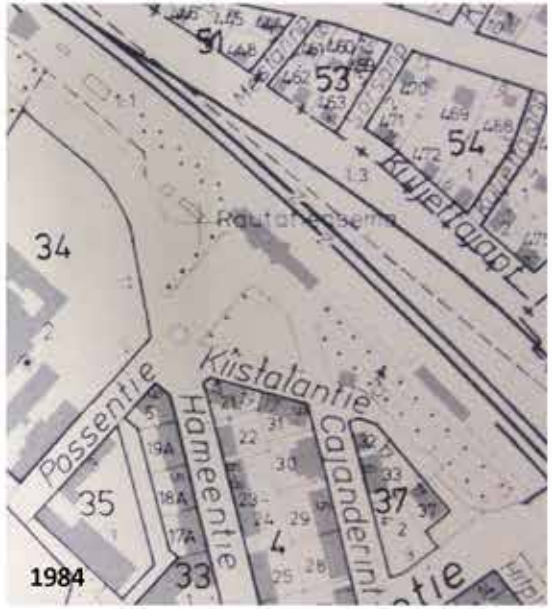

Ensimmäisen aseman puisto

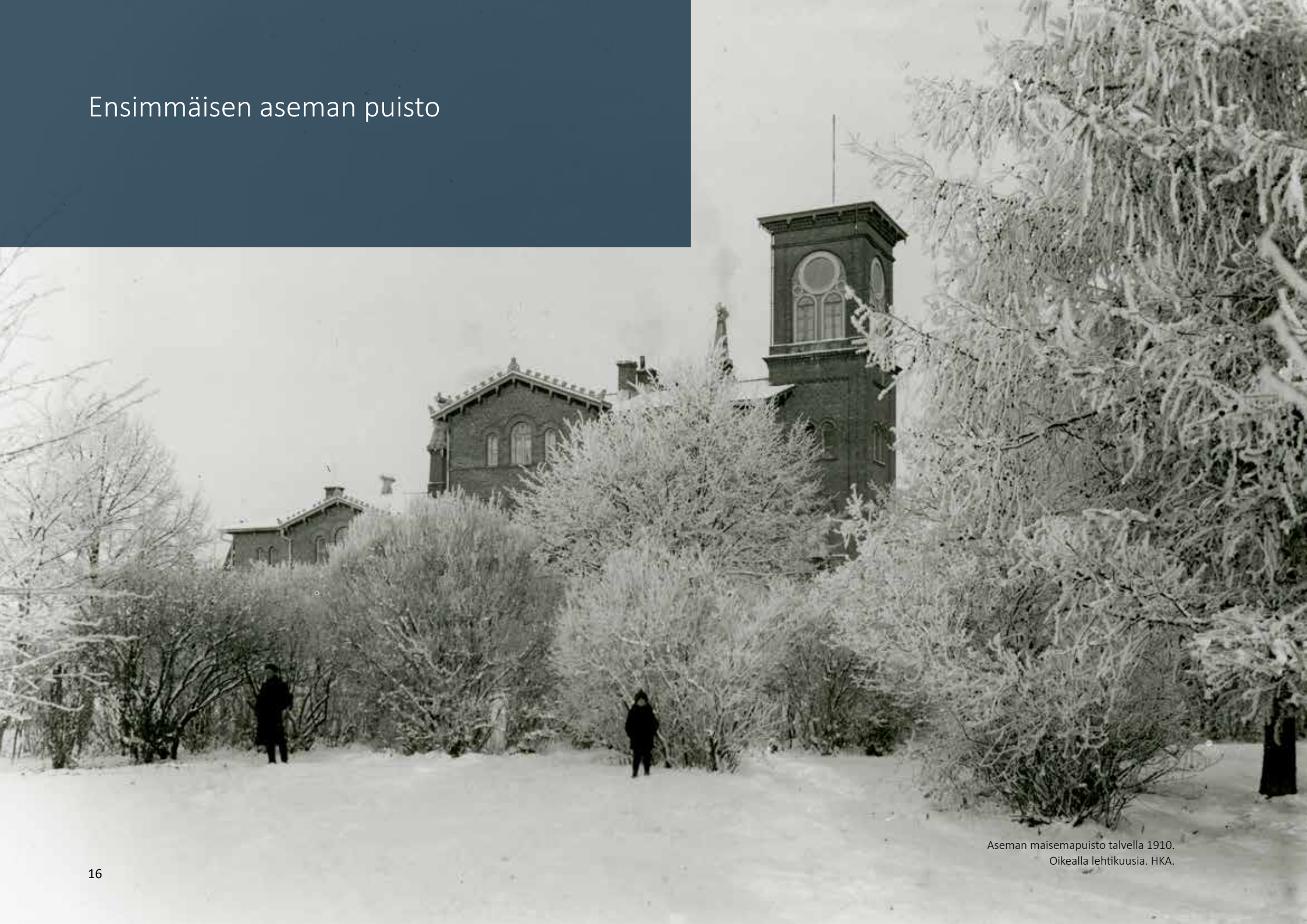

Aseman maisemapuisto talvella 1910.
Oikealla lehtikuusia. HKA.

1862 Rata Helsingistä ja Hämeenlinnan asema valmistuvat

Ensimmäinen karttaesitys Hämeenlinnan puistoalueesta on rataprofiilipiirroksesta, *Långprofil öfver Helsingfors-Tavastehus jernväg*, ritad K. Th. Nyberg 1881. SRMA

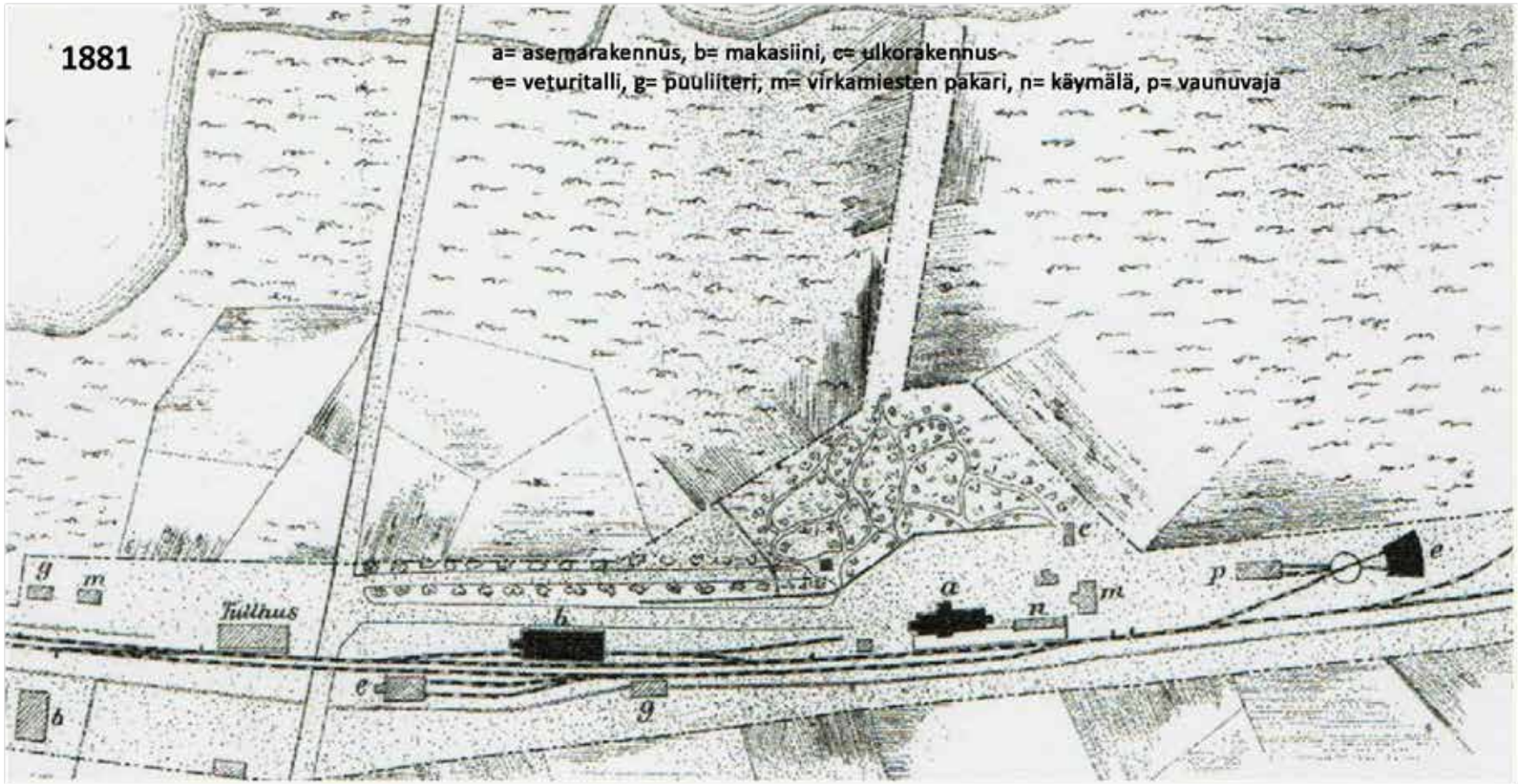

Asema 1900-luvun alussa. 1900-luvussa kivettyä aseman edustaa ja puistoa rajasivat leikatut pensasaidat. 1904 Rautatie Matrikkelin mukaan ***asemapiirin sisällä on kaunis puisto.*** Hämeenlinnasta ei kuitenkaan löydy kuvausta vuosisadan vaihteen Puutarha-lehdestä, jossa kuvattiin retkiä asemapuistoihin ja Hyvinkään keskuspuutarhalle. Enok Rytkönen. HKA.

ENSIMMÄISEN ASEMAN AIKA 1862–1918

Asema valmistui 1862 ja radan asiakirjoissa oli esitys istuttaa puita asemille. Suunnittelu- ja istutustyö mainitaan Valtionrautateiden johtajan vuosikertomuksessa vasta 1873, kun keskuspuutarhan Grönholm aloitti työnsä Hyvinkäältä käsin. Asemapuisto on esitetty vuoden 1881 rataprofiilikartassa, joka sisältää pienet aluepiirrokset ensimmäisen ratalinjan asemista. Peltojen keskellä asemaa ympäröi maisemapuisto ja puukuja johti maantielle. Sanomalehti kuvasi tietä asemalta kaupunkiin huonoksi, mutaiseksi ja kieseilläkin vaikeakulkuiseksi. Ensimmäisen aseman ajan asemapuisto oli erillinen kokonaisuutensa etäällä kaupungista. Varsinaisen puiston perustamisajankohdaksi on merkitty keskuspuutarhan puistokorttiin 1884.

Ylipuutarhurien Grönholmin ja Nykoppin vuosikertomusten mukaan 1879-1888 istutettiin lehmuksia, jalavia, orapihlajapensasaita ja virpiangervoja. 1890-luvulla hoidettiin ja uudistettiin nurmia, pensaita ja käytäviä. 1900-1908 vuosittaiset taimimäärät on esitetty yhdessä muistiossa. Hämeenlinnaan tuotiin lehtipuita, muutamia kymmeniä kiloja heinänsiementä sekä 100-200 perennakasvia lähes vuosittain.

Ensimmäisen aseman aika 1862 - 1918 ja yhteydet asemalle

1862	asema-alueen rakennukset valmistuvat
1873	rautateille palkataan ylipuutarhuri
1874	keskuspuutarha perustetaan Hyvinkäälle
1873	höyrysaha perustetaan aseman tuntumaan Hätilänniemelle
1876	rataa jatketaan Tampereelle
1877	Venäjän armeijan elintarvikevarikko radan vastapuolelle
1884	asemapuisto perustetaan
1900	puinen pikatavaramakasiini aseman sivulle
1913	Kiistalan kaava suunnitellaan
1915	maat lunastetaan ja Kiistalan alue liitetään Hämeenlinnaan

Postikortti asemalta 1800-luvun lopulta.
Kivetty laiturialue oli erotettu aidoin. Kortti MPA.

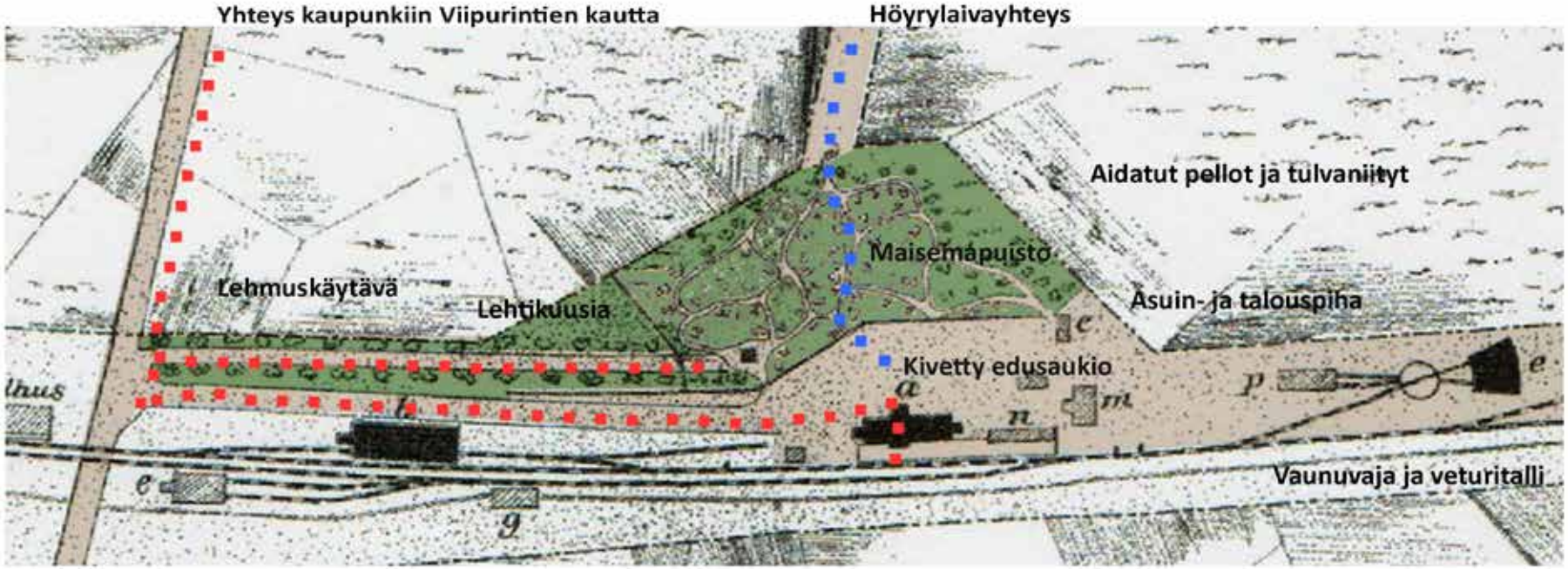

Keskuspuutarhurin kirjaamaa 1800-luvulla

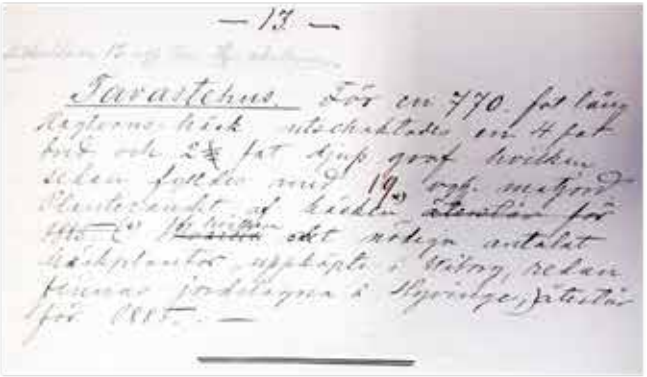

1884 Vanhin säilynt Hämeenlinnan työselitys vuosikertomuksesta *Årsberättelse 1884*. 770 jalkaa pitkä, 4 leveä orapihlaja-aita, taimet Viipurista.

1879 *Tabell öfver försändringar*. Hämeenlinnaan tuotiin 7 lehmusta.

1945 Puistokortti Hämeenlinna.

SRMA, Nuppulinnan arkisto.

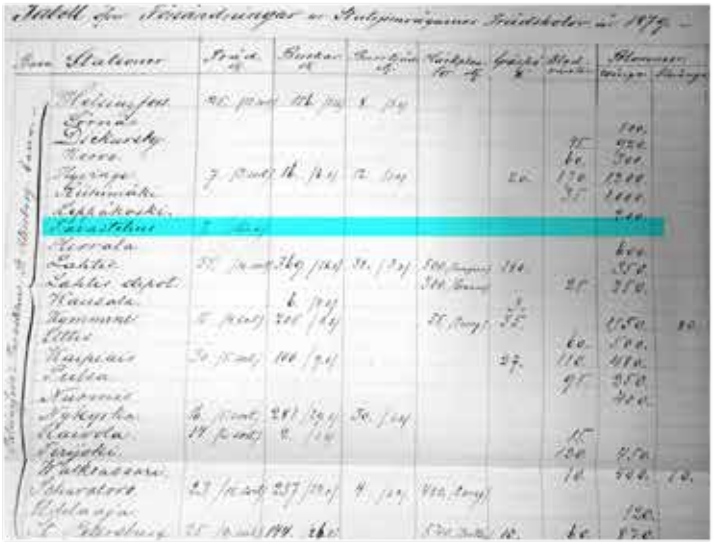

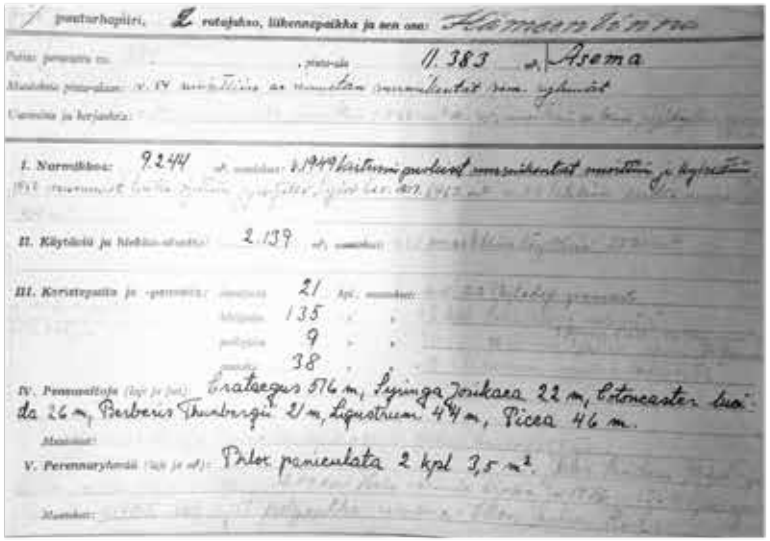

Pitkäpuisto kirkontornista 1800-luvun lopulla

Noin 200 metrin puukuja oli kauas näkyvä kaupunkimainen elementti. Lehmuspuistokuja *linden allé* aseman ja maantien välillä toistuu vuosikertomusten työselityksissä. Kirkontornista löytyy kaksi kuvaa. Yllä oikealla ajoittamaton kuva, jossa puita ei hahmotu juuri lainkaan. Alla leike vuoden 1894 kuvasta, jossa nuori lehmuskuja ja asemaa ympäröivä maisemapuisto. Kuvat HKA.

Toisen aseman puisto

Aseman tornista pohjoiseen ennen vuotta 1918. Kuvassa virkamiespakari, säilyneet vaunuvaja ja veturitalli sekä sahan aluetta taustalla. HKA. Kuva Hämeenlinnan kaupungin historia 1875-1944. Y.S. Koskimies, kuva 85.

Ensimmäinen asema tuhoutui 1918.
Samalla tuhoutui myös virkamiespakari ja talouspiha. Maisemapuiston rajaama edusaukio säilyi osin. Vasemmalla uusi asema 1921 radallepäin. Kuvassa näkyy säilyneet lehtikuuset ja edusaukiota rajanneita lehtipuita. Kuvat HKA.

Toisen aseman ympäristön rakentamisen aika 1918-1939

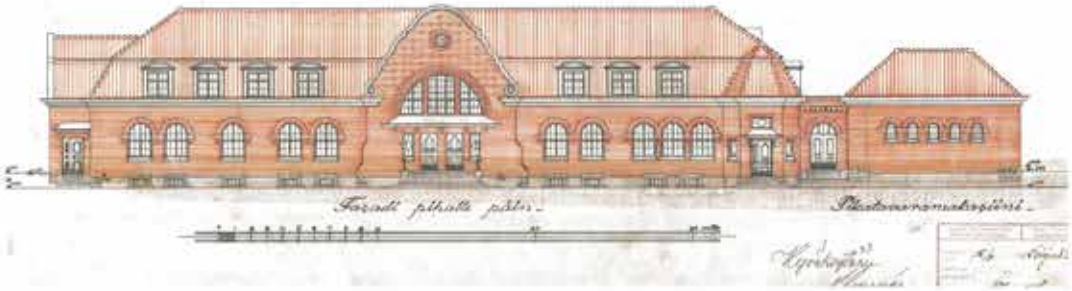

1918	ensimmäinen asema tuhoutuu
1921	uusi asema rakennetaan
1923	puinen Viipurintien silta yli radan
1920-30	uusien teiden rakentaminen
1924	Pesutupa- ja saunarakennus asemalle
1926	Sotilassäilyke (Mensa) perustetaan
1928	Ratamestarintalo
1929	Rautatiehotelli (Matkustajakoti Vanaja)
1930-l	Laituripuiston istuttaminen

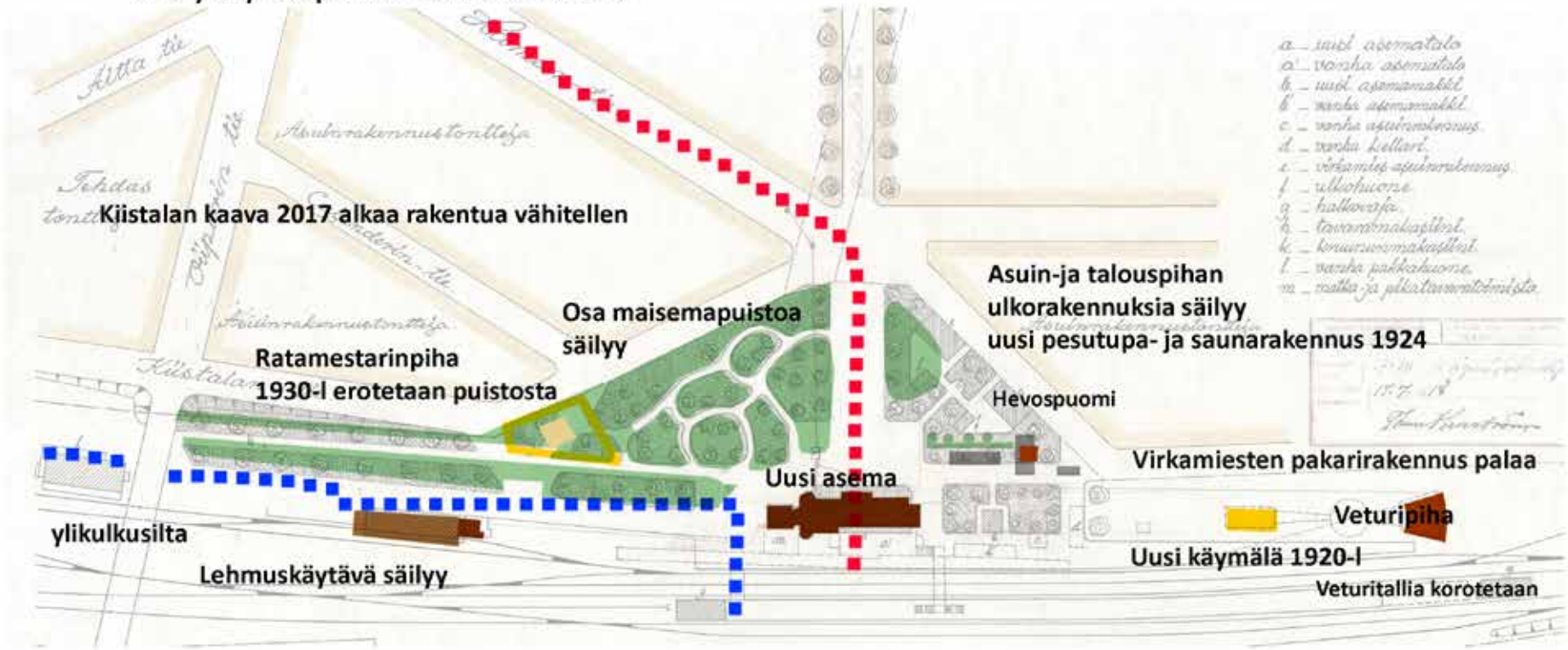

TOISEN ASEMAN YMPÄRISTÖN
RAKENTAMISEN AIKA 1918-1939

Ensimmäinen asema tuhoutui keväällä 1918. Thure Hellström suunnitteli uuden aseman muokaten aiempia Koiviston aseman suunnitelmiaan. Asema-alue ja sen ympäristö muuttuivat sotien välisenä aikana. 1910-luvun kaavoitus toteutui tuoden aseman ympärille asuntoja, teollisuutta, uusia teitä puuriveineen, viemäriverkoston ja katuvalot. Asemapuistosta tuli nivelosa, joka yhdisti aseman uuteen kaupunginosaan. Asema-aukio laajeni kohti rantaa ja siltä avautui näkymä kaupunkiin. Osa maisemapuistoa ja pitkän puiston lehmuskuja säilyivät, mutta kujan päätteeksi tuli 1923 rakennettu silta penkkoineen.

Hellströmin suunnitelma edellisellä sivulla aseman ympäristöstä noudattaa Kiistalan kaavaa. Asemapuisto ja tiestö toteutuivat osittain. 1920-luvun puisto on kuvattu vihreällä *Hämeenlinnan asematalo*-piirroksen mukaan. Siinä maisemapuisto noudattaa muodoiltaan 1881 rataprofiilin karttaa.

1918 - 1919

1918 Thure Hellströmin suunnitelma aseman ympäristöstä, jossa Kiistalan asuintontit, Hämeentien yhteys kaupunkiin, Asemakadun eli nykyisen Possentien puurivit sekä toteutumaton kulmikas muotopuutarha virkamiestaloille.

Laituripuiston istutukset toteutuivat todennäköisesti osittain 1920-luvun aikana, mutta käymälä sijoitettiin lähemmäksivaunuvajaa.

1919 valokuva uudesta asemasta rakentamisen aikaan aukiolle.

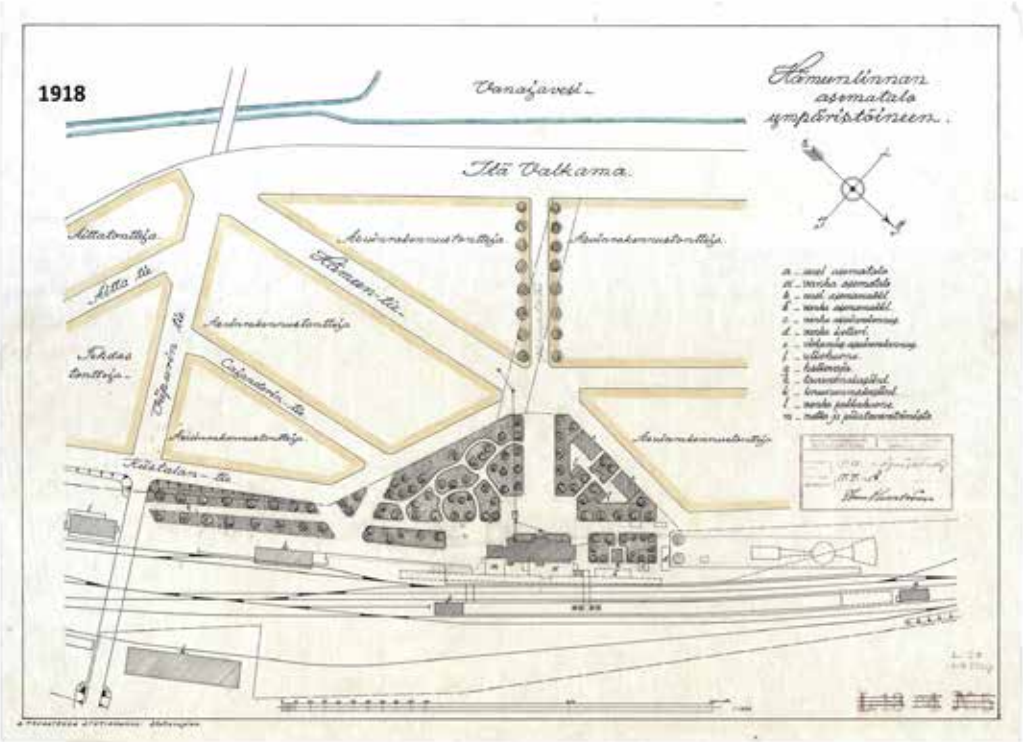

1919 Asematalon ympäristön piirros. Maisemapuistoon avattiin väylä rantaan ja Hämeentielle. Pitkänpuiston rooli edustuskäytävänä muuttui ja näkymäakseli kääntyi.

1921

Laitureille kuljettiin porteista asemapäädyistä.
Vasemmalla näkyvät lehtikuuset ja pohjoispäädyn pensaita.
Laiturikatoksen korvasi räystäs aseman julkisivussa.

1929

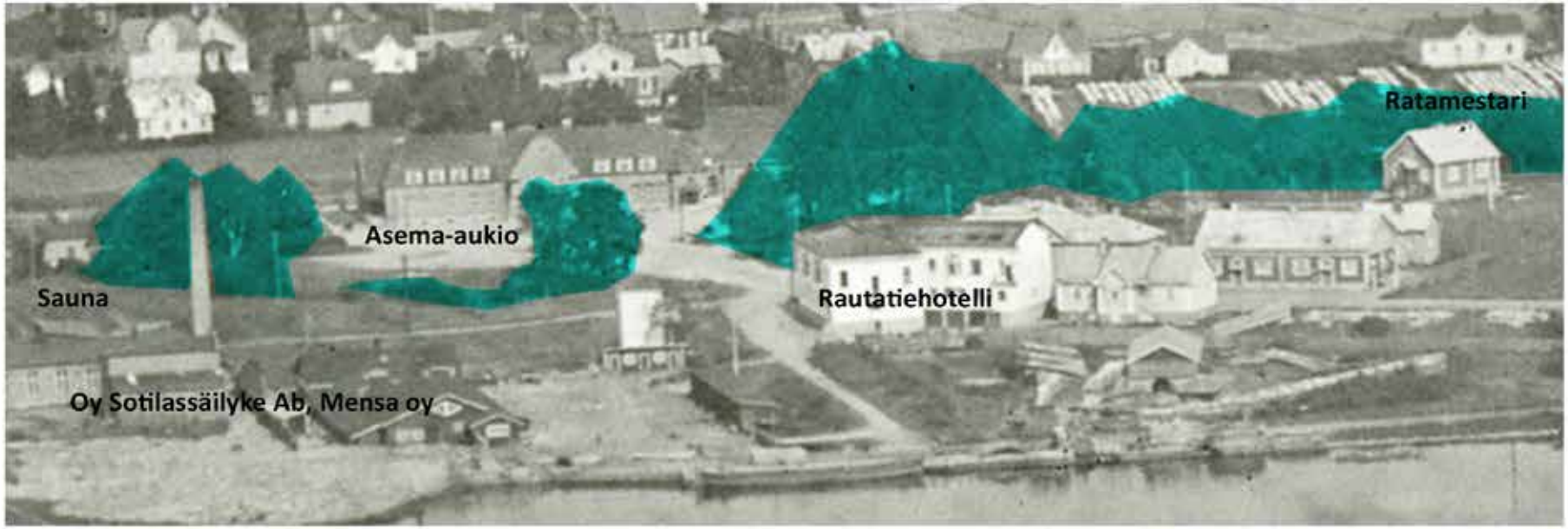

1928-29 Otteet ilmakuvasta HKA. Kaava toteutui hitaasti, eikä aukio toteutunut Hellströmin suunnitelman mukaan. Kuvassa vasta valmistuneet rautatiehotelli (Matkustajakoti Vanaja) ja ratamestarintalo.

Cajanderintie ei ulottunut vielä asemalle.

Pitkäpuisto ei johtanut enää suoraan tielle, vaan 1923 rakennettuun sillan penkkaan.
Ilmakuva: Teoksesta Valtionpukutehdas 1922-82

1936 ilmakuvassa on maisemapuiston jäänteet sekä lehmuskuja ratamestarin talolle, pitkää puistoa rajaa pitkä pensasaita. Kuvan oikeassa laidassa näkyy laituripuiston nuoria lehmuksia, joista ei ole säilynyt tarkkoja merkintöjä vuosikertomuksissa. Vasta korjaussuunnitelmassa 1957 näkyy koko puukuja. Työselitys 1931 voi viitata laituripuiston perustamiseen vuonna 1929. 1930-luvun kuvissa näkyvät aidattu pohjoispääty ja lehmukset.

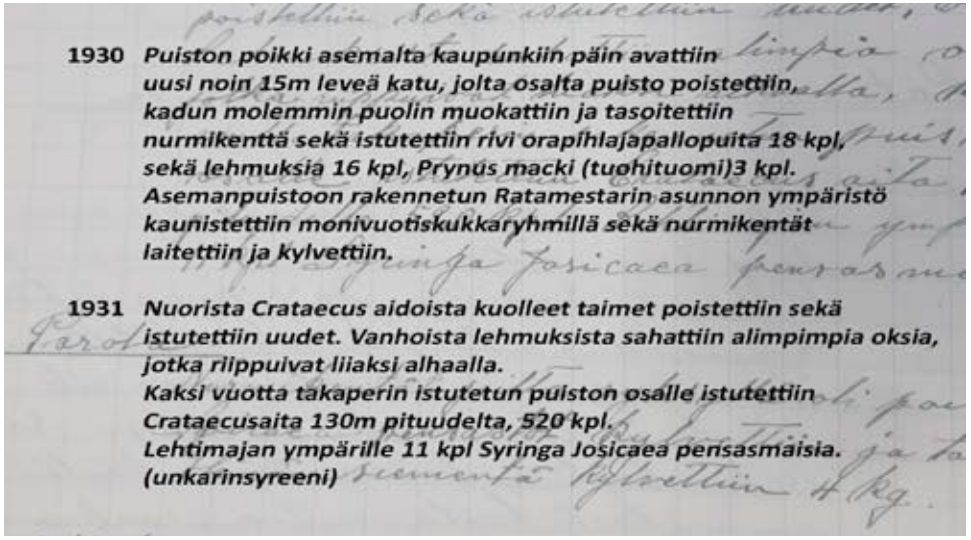

1930 Puiston poikki asemalta kaupunkiin päin avattiin uusi noin 15m leveä katu, jolta osalta puisto poistettiin, kadun molemmin puolin muokattiin ja tasoitettiin nurmikenttä sekä istutettiin rivi orapihlajapallopuita 18 kpl, sekä lehmuksia 16 kpl, Prynus macki (tuohituomi)3 kpl. Asemanpuistoon rakennetun Ratamestarin asunnon ympäristö kaunistettiin monivuotiskukkaryhmillä sekä nurmikentät laitettiin ja kylvettiin.

1931 Nuorista Crataecus aidoista kuolleet taimet poistettiin sekä istutettiin uudet. Vanhoista lehmuksista sahattiin alimpimpia oksia, jotka riippuivat liiaksi alhaalla.
Kaksi vuotta takaperin istutetun puiston osalle istutettiin Crataecusaita 130m pituudelta, 520 kpl.
Lehtimajan ympärille 11 kpl Syringa Josicaea pensasmaisia. (unkarinsyreeni)

Vuosikertomusten 1930 ja 1931 työselitykset
Hämeenlinnan kohdalta. Suomen Rautatiemuseo.

Kukoistuskausi

Aseman edustalla runkoruusuja 1930-luvun alussa.
Vasemmalla aidattu laiturialue ja lehmuksia.
Kuva lehtikuusien alta SRMA.

KUKOISTUSKAUSI 1939-1972

Puutarha - ehtymätön ilon lähde!

Sota-aika oli taitekohta asemapuiston historiassa. Tosin Hämeenlinnan asema ei vaurioitunut pommituksissa, kuten moni muu asema-alue. Sodan jälkeen puistosta purettiin sirpalesuoja, aseman punatiilistä siipiosaa jatkettiin, liikenne ja kaupunki kasvoivat ja kerrostalot nousivat Kiistalan katujen varsille. Hämeenlinnaa kehitettiin matkailukaupunkina ja asemasta tuli tärkeä liikenteen solmukohta. Alkoi ylipuutarhuri Jokelan luotsaama kukoistuskausi piiripuutarhurien Frans Oskari Sillanpään 1925-57 ja Pentti Vierikon 1957-71 hoidossa. Resurssit olivat hyvät, työ koneellistui ja Hämeenlinna menestyi liikennepaikkojen kuntoisuuskilpailuissa.

Kaudesta kertovat puistosuunnitelmat, vuosikertomukset, valokuvat ja filmit. Asemapuisto kasvoi ja lajisto oli runsas, työhön tulivat mukaan lannoitteet ja jyrsimet. Asemanpuistot rajattiin pensasaidoin omiksi kokonaisuuksikseen. Vanhin puistosuunnitelma on ylipuutarhurin kukkaistutuskaavio 1939. Jokelan suunnitelmia ovat myös ratamestarin pihan ja laituripuiston korjaussuunnitelmat. Laajimmat suunnitelmat ovat piiripuutarhuri Vierikon 1959 ja 1966.

Molemmat ovat korjaussuunnitelmia ja kertaavat todennäköisesti 1930-luvun lopulla tehtyjä suunnitelmia. 1966 suunnitelma ulottuu koko asema-alueelle.

Kukoistuskaudella muuttui eniten aukion ympäristö. 1939-1942 aukion puistot rakennettiin lähes kokonaan uudelleen. Eduspuistikko rakennettiin vanhimman puiston osan paikalle ja ratamestarin talolle johtava vanha lehmuskuja jäi rajaamaan puistoa. Lehmuksia puistoihin tuotiin 1939 n.20 vuotiaina Piikkiön asemalta 25 kpl. Sivupuisto rakennettiin laajennetun aukion laidalle ja erotettiin aidalla saunan talouspihasta. Molemmissa puistoissa oli hiekkakäytävät, koristepensaita, pallopuita, penkkejä ja kukkaistutuksia, eduspuistikossa Jokelan kolmiomainen syysleimupenkki. Aukion keskelle perustettiin näyttävä liikenneympyrä. Eduspuistikon sivulle ratamestarin pihaan istutettiin hyötykasveja, perennoja ja marjapensaita.

Pohjoisen talouspihan osista säilyi alue, jonne oli rakennettu uusi sauna- ja pesutuparakennus. Saunan takana olleet kompostit erotettiin puistosta jasmikeaidalla. Radan varren alue muuttui laituripuistoksi 1930-luvun lopulta alkaen, jonne oli sijoitettu yleisökäymälä todennäköisesti jo uuden aseman rakentamisen jälkeen. Veturitallin ympäristö säilyi huoltopihana ja sen taakse nousi puinen ylikulkusilta radan yli.

Puuaidat hävisivät ja laitureille pääsi kulkemaan suoraan. Laituripuistoa uudistettiin 1950-luvun lopulla, jolloin käymälä poistetiin. Samaan aikaan asemanpääty sai uusia koristepensaita ja ajan tyylimukaisen kioskin.

Aseman eteläpuolelle istutetiin pieni viheralue, kun sivuraide purettiin. 1966 suunnitelmassa on serbiankuusia, rautatienomenapuita sekä japaninhortensiaryhmä. Alueen kulmassa lähimpänä asemaa sijaitsi vesiviskuri. 1963 mainitaan luonnonnurmen kunnostaminen aseman ja tavaratoimiston välillä sekä viiden rautatienomenapuun *Malus Hyviengis* istuttaminen.

Pitkäpuisto säilyi kukoistuskauden lähes ennallaan. 1960 istutettiin sen Kiistalan puolelle pitkä jasmikeaita, yhteensä 138 taimea.

Kukoistuskauteen kuuluivat runsaat kukkaistutukset. Helmililjat ja tulppaanit, ryhmä- ja runkoruusut, syysleimut ja sarviorvokit koristivat istuskelualueita, aseman edustaa ja asemalaitureita. Sekä taimet että kukkauurnat tuotettiin keskuspuutarhalla, jonka toiminta oli laajentunut kaupalliseksi kasvihuoneineen. Suosittuja kesäkukkia olivat petunia, samettikukka, dahlia, begonia, pelargonia, lobelia sekä 1960-luvulla suositut kesäsypressi, salkoruusu ja risiinikasvi. Vuosikertomuksissa kerrotaan vain harvoin lajikkeista. 1955 Hämeenlinnaan sai *Eileen Poulsen Red* ruusuja, 243 kpl sekä runkoruusuja12 kpl ja 1961 ruusulajike oli *Peace*, 200 kpl.

Eduspuistikossa vino käytävä johti pääsiäänkäynnille lehmusten reunustamana. Kalle Jokelan suunnittelema kolmiomainen istutusryhmä näkyy vuoden 1964 kuvassa. SMRA.

1939 K. Jokelan istutussuunnitelma eduspuistikkoon

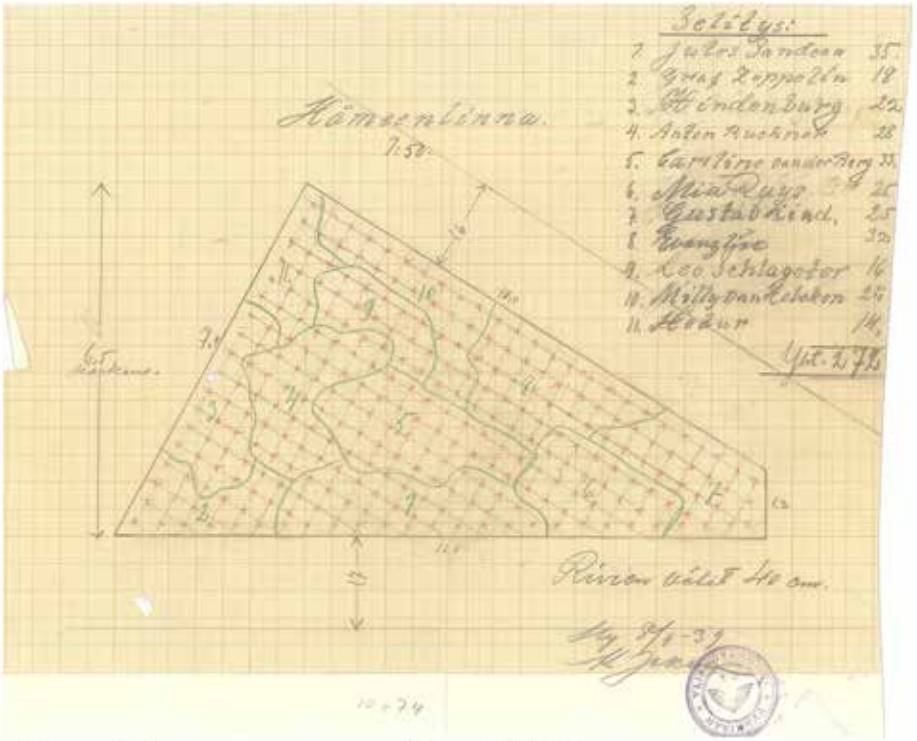

Suunnitelmassa on mm. punaisia, violetteja, vaaleanpunaisia ja valkoisia syysleimuja. Piirros SRMA.

Pelargonia-petunia-amppeli, laiturilla kukkauurna.

Kukkauurnasuunnitelma SRMA

Asema-aukion ympyrän kukkaistukset ja liput.

1958 leikkeet Suomi-Filmistä
Hämeenlinna: Ensi kerran...Suomi-Filmi Oy

1968 Keskuspuutarhan vuosikertomus SRMA

Kukoistuskausi 1939 - 1971 - Kukka-Kalle Jokelan aika

1939	puistojen uudistus alkaa
	pikatavarasiipeä jatketaan
	tiet ja korttelirakenne eheytyy
1940-42	sotavuosina pula työväestä
1944	aseman eteläpäätyyn pyöräsuoja
	sirpalesuoja puretaan
1950-l	Kiistalan kerrostalot rakennetaan
1954	uusi Viipurintien silta valmistuu
1963-69	lehti- ja havupuuistutuksia
1965	alikulku rakennetaan

HOITO VUOSITTAIN
- nurmien kylvö ja multaus
- käytävien sorastus
- puiden ja pensaiden leikkaus
- taimien uusiminen kuolleiden tilalle
- kukkasipuleita 100-1000 kpl
- monivuotisia perennoja 100-200 kpl
- kesäkukkia 200
- runko- ja ryhmäruusuja

Hämeenlinnan asema
VR:n kuntoisuuskilpailuissa
1959 1. luokka
1962 valioluokka
1967 valioluokka

Arvosteluperusteet:
- **Viihtyisyys**
- **Asemien henkilökunnan omatoimisuus**
- **Puistikot, istutukset, nurmikot, käytävät**
- **Oleskelupaikat ja niiden hoito**
- **Rata- ja kuormapihan puhtaus**
- **Lähiympäristön ja asuntojen pihat**
- **Odotushuoneet ja kahvilat**
- **Kalusteet ja käymälät**
- **Mainokset ja tiedotukset**
- **Lippu tankoineen**

1966 / 1968 P. Vierikon puiston korjauspiirros.
Taustakartta asemakaavamuutos 1956.

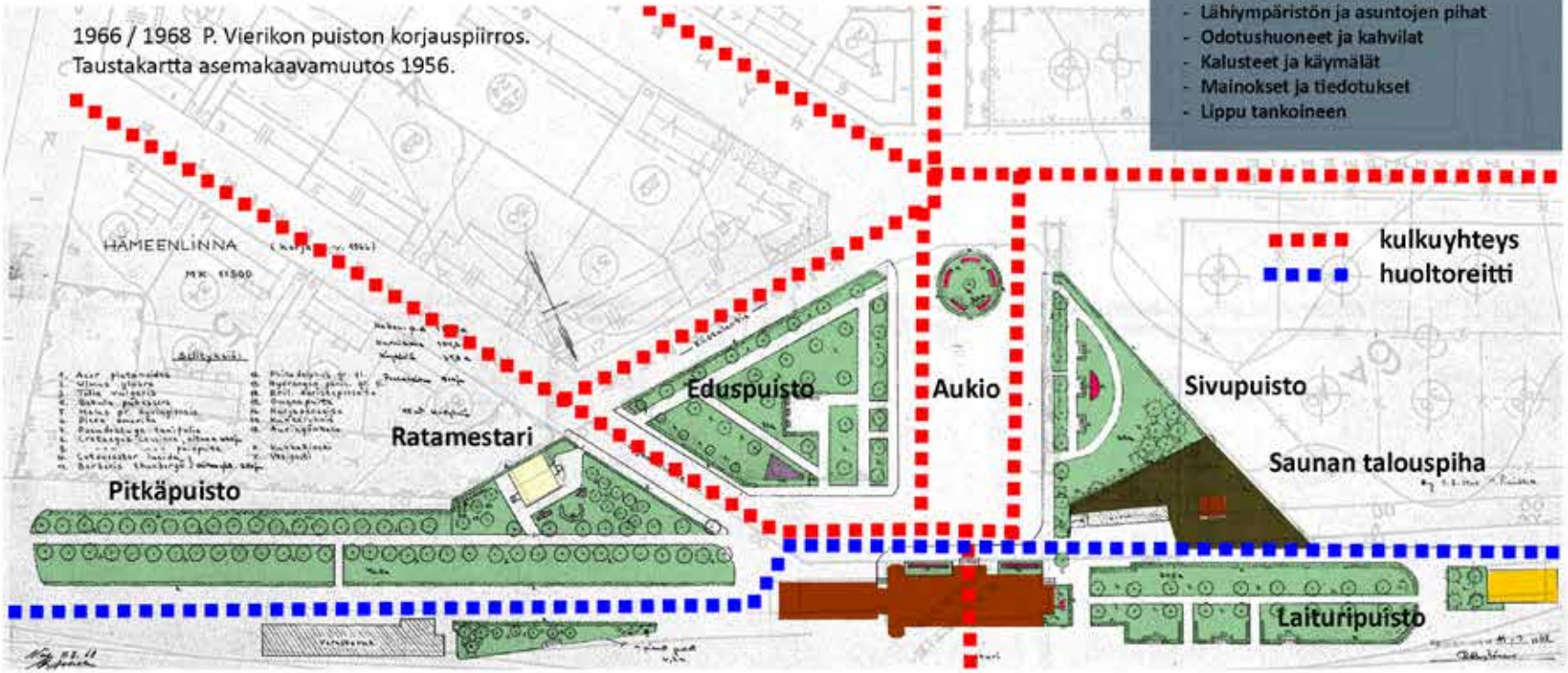

Puistosuunnitelma 1959 ja korjaus 1966

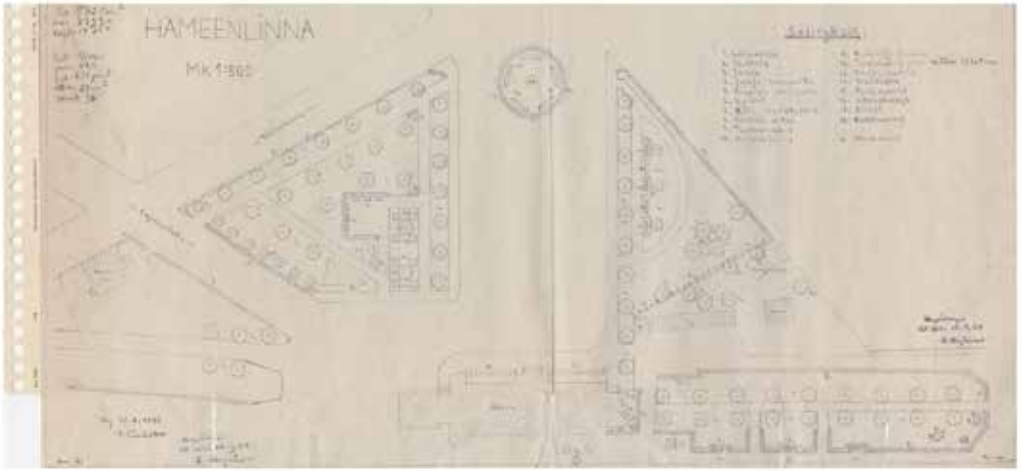

1959 Puistosuunnitelma P. Vierikko, hyväksynyt 1960 R. Hytönen

1966 Puistosuunnitelma hyv. P.Vierikko, 1.3. 1968 R. Hytönen, 11.3. 1968

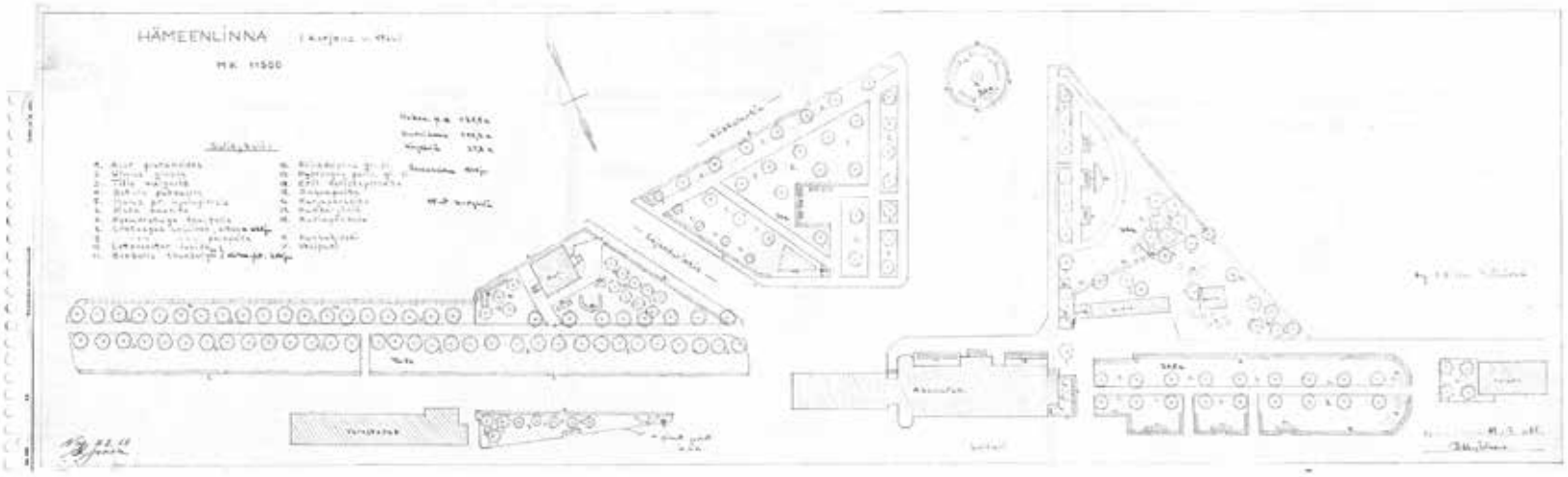

Kukoistuskauden suunnitelmat 1957-1966

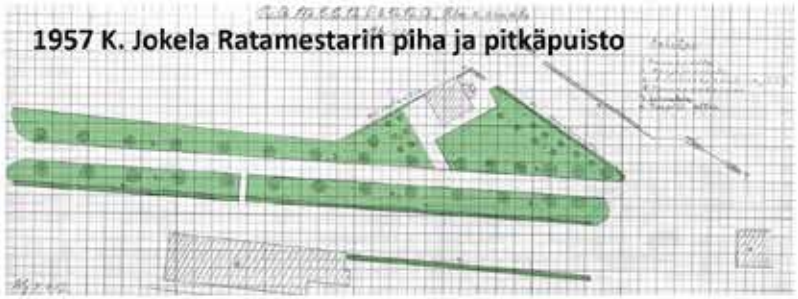

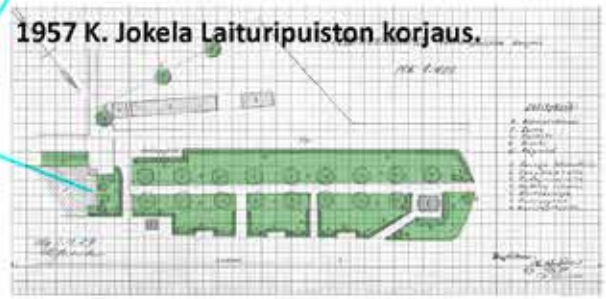

1940-l Asema-aukion puistot

1946 Asema-aukio, HKA
Matkailuteos Hämeenlinna-Aulanko
Kuvaaja: Sortila

Aukio on vuosikertomuksissa usein asematori. 1940-luvulla eduspuistukko ja sivupuistikko muodostivat arkkitehtonisen sommitelman, jossa kävelypuistikkojen rajaama aukio korosti asemaa. keskellä aukiota komeili liikenneympyrä.

Aukiota rajaavat lehmukset ovat säilyneet.. Pohjoispuolen sivupuisto, liikenneympyrä ja monet koristepensaat ovat hävinneet. Aseman julkisivu on säilynyt lähes samanlaisena.

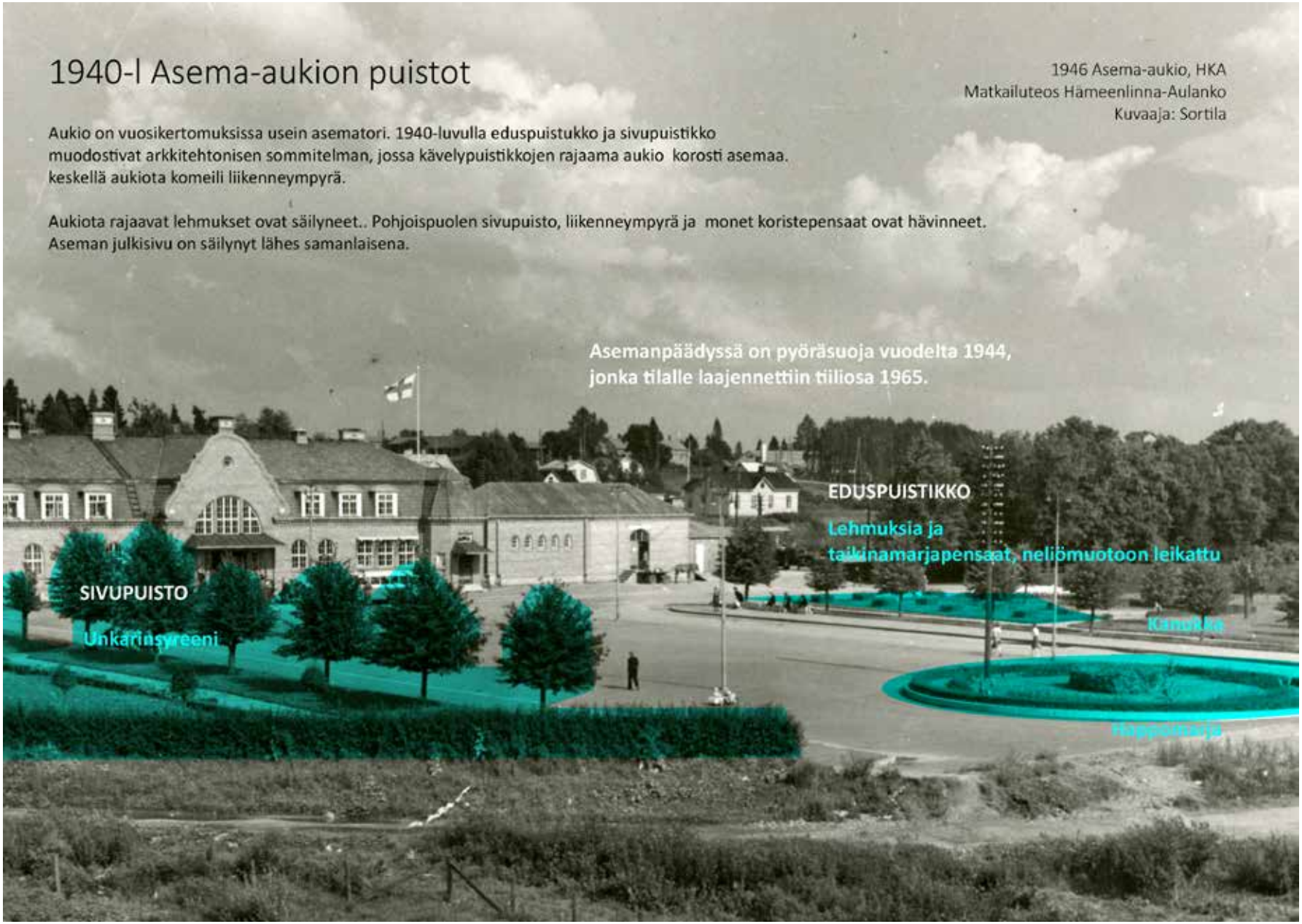

Näkymä ratapihalta laituripuistoon, jonka päädyssä käymälä pensasaidan ympäröimänä.

Laiturilla kioski, kukkauurnat, katoksessa ammpelit ja päädyssä leikatut pensasaidat ja vartetut pensaat. Kuvat SRMA

1950-l Ilmakuva lounaasta

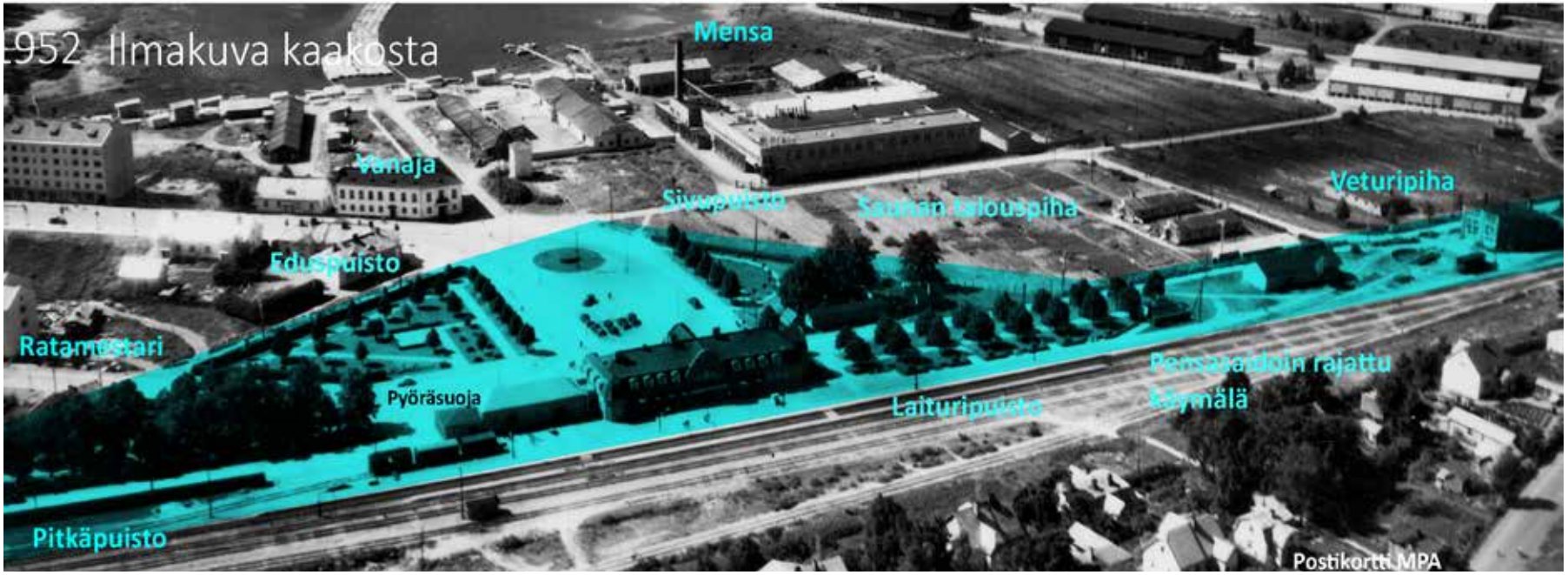

Ilmakuvat postikorteissa asemanseudulta näyttävät kukoistuskauden puistosommitelmien kiinnittymisen kaupungin puistokujiin. 1965 asema saa ensimmäisen alikulkutunnelin ja laituripuistoa korjattiin.1967 vuosikertomuksen mukaan yleisesti kunnon taso on laskenut kolmanneksella edellisestä vuodesta ja kunnon laskemista pahoiteltiin edelleen seuraavina vuosina. Matti Parkkosen kokoelma, SMRA.

Ylläpidon ja suojelun aika

YLLÄPIDON JA SUOJELUN 1972-1999

1968 yli-insinööri Brander siirsi puutarhojen varsinaisen hoidon ja ylläpidon liikennepaikan päällikölle. Ylipuutarhuri ja piiripuutarhurit neuvoivat ja valvoivat töitä ratatoimiston alla. Vierikko siirtyi ylipuutarhuriksi Jokelan jäädessä eläkkeelle 1971. Hämeenlinnaa hoiti piiripuutarhuri Pentti Kontkanen Helsingin ratapiirin alla, jossa 6 etumiestä, heistä 1 Hämeenlinnassa.

Sähköistys ja ratojen perusparannus vielä nostivat puistojen tasoa 1971-85, koska alueet laitettiin kunnostustöiden jälkeen entistä ehompaan kuntoon. Viheralueiden arvostuksen nähtiin lisääntyneen ja piirien erilliset määrärahat puistoja varten voitin käyttää tarkoituksenmukaisesti VR:n laitoskuvaa ajatellen. Suuremmat muutokset käynnistyivät 1985 organisaatiomuutosten myötä, kun rata-alueista tuli vastuuyksiköitä puutarhatoimen osalta. Hämeenlinnan aseman tulipalo 1984 vaikutti pohjoispäätyyn, joka rakennettiin kokonaan uudelleen.

Aikaa leimaa myös huoli rautateiden kulttuurihistoriallisen perinnön säilymisestä. Museoviraston Sinikka Joutsalmi toi suomalaisten asemapuistojen piirteet osaksi arvonnousua lukuisissa artikkeleissa. Asemaympäristöjen kehittämiseksi syntyi hankkeita pohtimaan uusiokäyttöä ja säilymisen perusteita ja liikennepaikkoja uudistettiin. 1998 Hämeenlinna valittiin valtakunnallisesti merkittävien asemarakennusten suojelusopimukseen ja 1999 valmistui mittava hanke, jossa rakennettiin aseman alikulkutunnelit, laiturikatokset hisseineen sekä uudistettiin asemanlaiturialueita ja aseman lähiympäristöä.

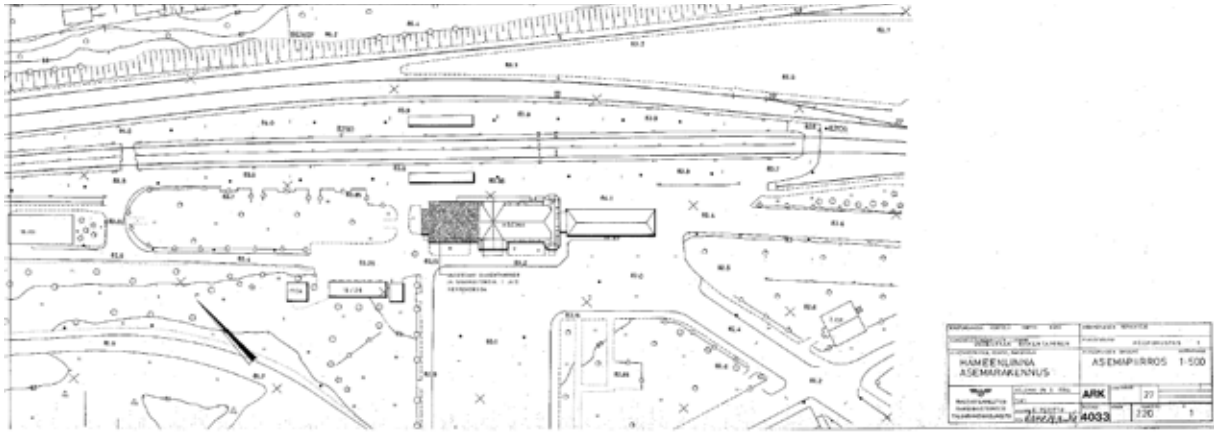

Asemapiirros Hämeenlinnan aseman korjaamista varten 1984. Rakennusrivissä alkuperäinen puuvarasto, kärryvaja ja sauna reunustavat kulkureittiä veturitallille ohi vaunuvajan. Sivupuisto on muuttettu vapaammin kasvavien puiden alueeksi, mutta pensasaita on vielä jäljellä.

Aseman pohjoispäädyn tulipalo tuhosi virkamiesten asunnot ja ravintolan 1984.

Hämeenlinnan asemapuiston hoidosta on säilynyt vuosikertomusten työselityksiä 1984 asti, mutta ei suunnitelmia. Puisto näkyy osin 1984 tapahtuneen aseman pohjoispäädyn tulipalon jälkeen tehdyssä asemapiirroksessa korjaustöitä varten.

Ajanjaksolla puistoa pidettiin yllä. Suurimmat muutokset tapahtuivat aukion pohjoissivulla, kun Hämeentie linjattiin 1972 kaavan mukaan nykyiselleen ja aukion sivupuisto hävitettiin. Saunan talouspihaa uusittiin 1970-80 havu- ja lehtipuin. Pohjoispäässä joutomaata nurmetettiin ja veturitallin taakse rakennettiin puisen tilalle teräsrakenteinen ylikulkusilta. Eduspuistikossa tehtiin vesijohto- ja viemäritöitä, puistoa nurmetettiin ja vino kuja poistettiin. Pitkäpuiston Pikkujärventien puoleinen orapihlaja-aita poistettiin ja aidan sivulla kulkenut ojan täytettiin.

Hoito vähenee 1971 - 1999

1972	sivupuistikko ja liikenneympyrä poistetaan Hämeentien alta
1976	pohjoispään puistoa uusitaan
1978	Pitkänpuiston aita poistetaan oja täytetään
1978	poistetaan tarpeettomia käytäviä
1978	10 lehti- ja 5 havupuuta
1982	8 lehti- ja 2 havupuuta
1984	aseman pohjoispääty palaa
1984	pohjoispääty rakennetaan uudelleen
1970-l	pallopuut hävitetään
1999	uusi alikulkutunneli ja katokset

Vuosittainen puiston hoito
- nurmien paikkaus
- kivituhka käytäville
- koneet ja lannoitteet
- kukkasipuleita 100-800 kpl
- ryhmäruusuja 100-200

1997 Museoviraston esitys valtakunnallisesti merkittävien asemien suojelusta

1998 Hämeenlinnan aseman suojelu menettelytapasopimuksella

1987 VR:n 125. juhlavuosi

VR:n juhlavuoden kukkalaitteet SRMA

YLLÄPITOA JA JUHLAVUOSIA

Hoito jatkui 1984 saakka entiseen tapaan. Nurmia paikattiin, kukkasipuleita ja ryhmäruusuja istutettiin vuosittain. Vierikko kertoo 1983 Puutarha-lehdessä pensaista luopumisesta runsastöisinä, omasta kasvituotannosta ja amppeli- ja ruukkuistutusten tärkeydestä sekä kukkaryhmien muutaman vuoden takaisesta asemien yllätyskasvista, risiinistä, jota ei viljelty Suomessa kaupallisesti. 1987 vietettiin VR:n 125 juhlavuotta ja asema kukitettiin.

Asemapuiston historia ja kerrokset

Viimeiset suuremmat muutokset asemapuistoihin tehtiin 1999 alikulkuhankkeen aikaan. Huoltotien varrelta purettiin ensimmäisen aseman aikainen rakennusrivi, rakennettiin alikulkutunneli, laiturikatokset ja uusittiin laiturit opasteineen. Hanke oli osa kansallista LYYLI-hanketta, jossa uusittiin asemia koko maassa. Puisto muokkautui nykyasuunsa.

Asemanpäädyn Katsura säilyi todennäköisesti palosta ja 1999 alikulkutunnelin töissä puu säästettiin, vaikka muuta puustoa jouduttiin poistamaan. 1990 asemapuistojen hoito yksityistettiin ja pensaita ja istutuksia on edelleen karsittu.

Ilmakuva tyhjentyneen lipputoimiston seinällä.

Asemapuiston nykytila ja kasvillisuus

Inventointi on esitetty alueittain 1. asema-aukion puisto, 2. eteläinen pitkäpuisto ja 3. pohjoispuisto. Nykytilasta on esitetty lyhyesti materiaalit ja rakenteet sekä keskeiset muutokset kuvaparein. Kasvillisuudesta on esitetty puusto, pensaat, muut istutukset ja ruohovartisen kasvillisuuden huomionarvoiset lajit. Puukohtainen inventointi on esitetty taulukossa ja liitekartoin.

Puustosta valtaosa on puisto- ja isolehtilehmuksia kujanteina. Yksittäin tai pienissä ryhmissä alueella kasvavat hies- ja rauduskoivu, pylväshaapa, vaahtera, douglas- ja serbiankuusi, vuorijalava ja omena- ja luumu. Pensasaidat ovat huomattavan pitkiä, mutta yksittäisiä pensaita on vähän.

Marjapensaita ja monivuotisia perennoja on ratamestarin pihassa. Luonnonvaraisia ja tulokaskasveja kasvaa radan joutomailla sekä nurmilla. Lehtokasveja on alueella laikkuina, keltavuokko ja mukulaleinikki runsaina. Radanvarressa kasvaa rauhoitettu ketomasmalo.

Asema-aukion puisto

ASEMA-AUKION PUISTO

Asema-aukion puistoon kuuluvat aukio, asemarakennuksen edustan ja päädyn istutukset, kolmiomainen eduspuistikko, ratamestarin piha sekä eteläisen laiturin istutukset.

Asema-aukio on asfaltoitu parkkipaikka, jonka laidoilla on linja-autokatokset. Jalankulkureitit, edusta ja laituri on kivetty punagraniitilla ja punertavalla sekä harmaalla betonikivellä. Valaisimet ovat 1970-80-luvulta. Paikoitusalueen päädyissä kasvaa pylväshaavat ja laidoilla lehmusrivistöt. Pohjoislaidalla ovat alikulkukatokset, joista Hämeentien puoleisen katoksen päädyssä on kaksi lehmusta, idänvirpiangervoistutus ja lännendouglaskuusten ryhmä. Kesäkukkia on istutusruukuissa sekä valopylväiden amppeleissa.

Kuvapari: Aseman edustalle on rajattu paikoitusalue, uusittu kiveyksiä, vaihdettu valaisimia ja poistettu edustan istutuksia. SRMA.

Katsura Cercidiphyllum japonicum

Edellisellä sivulla aseman päädyssä Katsura kevätasussa, puun tuoksuva koristeellinen lehti ja puu laiturilta elokuussa 2017.

Kuvapari alla: Aseman edustan ryhmäruusut ovat hävinneet. Kiveys ulottuu julkisivuun ja pääsisäänkäynnin toisella sivulla on pieni nurmialue. Kuva 1964 SRMA.

EDUSTA JA ISTUTETTU POHJOISPÄÄTY

Aseman edusta on kivetty ja osin nurmea, jossa on junankello-muistomerkki. Pohjoispäädyssä on pieni nurmialue ja puiston puuharvinaisuus, kookas monihaarainen Katsura todennäköisesti 1960-70-luvulta. Katsura lienee säästynyt 1984 tulipalossa ja 1999 alikulkutunnelin korjauksissa. Japanilainen koristepuu Katsura kasvoi 1989 myös Aulangolla Metlan tutkimusalueella.

ASEMAN PÄÄDYT

Pohjoispäädyn Katsura on jäänyt ahdinkoon aseman kulmalle. Pääty on yhä tärkeämpi reitti laitureille, kun lipunosto asemalta ei enää vaadi kulkemaan aseman läpi.

Eteläpäädyssä ei aiemmin ole ollut istutuksia, vaan lehmuskuja on ulottunut lähemmäksi asemaa ennen makasiiniosan jatkamista. Pääty on asfaltoitu pysäköintialue, jossa pyöräparkk ja kookas lehmus jäänteenä kujan alkupäästä.

Kuvapari alla: Aseman pääty pohjoiseen ja etelään toukokuussa 2017. Havupuiden merkitys on suuri lehdettömänä aikana. Douglas- ja serbiankuuset näkyvät pohjoispuolen puistosta.

EDUSPUISTIKKO

Kolmiomaisessa eduspuistikossa kasvaa 26 lehmusta, aukion ja Kiistalantien laidoilla kujina ja keskellä vapaasti sijoiteltuna. Lehmukset ovat noin 70 vuotiaita, osa onttoja. Kujat ovat hiekkakäytäviä ja keskellä kiiltotuhkapensain aidattu alue. Cajanderintien puolella on orapihlaja-aita, joka jatkuu Kiistalantien laidalla alasleikattuna. Nurmilla kasvaa kevätkukkijoita: kevätlehtoleinikki, lehtoleinikki, käenrieska, mukulaleinikki ja pensaiden alla keltavuokko.

Kuvapari alla: 1964 eduspuistikossa kulki nykyisten käytävien lisäksi vino yhteys asemalle ja istutuksia oli enemmän. Kuva SRMA.

Puistikko aukiolta, keskellä kiiltotuhkapensasaita ja kantoja. Pensaiden alla ja nurmilla keltavuokkoja ja lehtoleinikkiä. Ontoissa lehmuksissa pesi naakka ja västäräkki.

RATAMESTARIN PIHA

Ratamestarin piha on erotettu eduspuistosta 1924. Piha on tyypillinen virkamiesten hyötytarha, joka rajattu pensas-ja verkkoaidoin ratakiskotolpin sekä aseman päädyssä lauta-aidalla. Pihaan käy kaksi metalliporttia, joissa toisessa ajoyhteys puistokujalta.

Pihassa on kaksi lehmuskujan puuta ja kantoa. Puistolehmukset ja muut puut ovat kookkaita: tuomi, metsävaahtera, omena- ja luumupuu sekä vuorijalavan taimia. Keskellä pihaa on korkea puistosyreenimaja. Kiistalantien jasmikeaidassa kasvaa pihan laidalla lehmuksia ja puumaista orapihlajaa. Karviais-, punaherukka- ja vadelmapensaita on pihan molemmilla puolin, tuoksuvatukka pohjoiskulmassa. Terttuselja kasvaa kuistin laidalla, osana aitoja ja omenapuiden alla.

Pihan eteläpuolella on avokomposti ja perennapenkki, jossa vaahteran taimia, varjolilja, aurinkonauhus, pioni, tarha-alpi ja akileijoja. Talon seinustoilla kasvaa tarha-alpi, kevätvuohennokka, kotkansiipi ja tulppaaneja. Pohjoispuolen perennapenkissä kasvaa vuorenkilpi, keskellä kukkimaton ruusu. Nurmialueet ovat villiintyneet. Lehtolajeista pihassa kasvavat jänönsalaatti, kevätlehtoleinikki sekä kelta- ja valkovuokko, kulttuurilajeista keltamo ja pystykiurunkannus.

Ainoa säilynyt virkamiespihapiiri alueella. Lehmuskujasta osa on aidattu ratamestarin talon pihapiiriin.

Ratamestarin pihan kasveja 2017.

Vuorijalava osana orapihlaja-aitaa

Puumaisia orapihlajapensaita ja lehmuksia osana aitaa.

Omenapuita, punaherukka ja kotkansiipi

Puistosyreenimaja

Aitaorapihlaja

Luumupuun taimia

Vaurioitunut lehmus

Lehmuksia ja plikkilanka-aita

ETELÄINEN LAITURI

Eteläisellä laiturialueella on kaksi serbiankuusta, omenapuu ja korkea orapihlaja-aita, jonka joukkoon on levinnyt lehmus, tuomi, vaahtera ja vuorijalava. Nurmialueella on lipputanko ja omenapuiden kantoja. Asfaltoidulla laiturialueella ei ole penkkejä. Serbiankuusten alla kasvaa terttuselja. Toinen kuusista on kuivumassa. Aidan alla kasvavat ahomansikka, hopeahanhikki, keltavuokko, kevätlehtoleinikki, nokkonen, valkopeippi ja vuohenputki.

Eteläinen Pitkäpuisto

PITKÄPUISTO

Kiistalantien ja Pikkujärventien välissä on radansuuntainen Pitkäpuisto ja radan laidalla kapea joutomaa tavaramakasiinin päädyssä. Lehmuskuja jatkuu Viipurintien sillan muuriin. Kujalla on muuntajarakennus ja valaisintolpat 1970-luvulta.

Puistokujalla on eri-ikäisiä puisto- ja isolehtilehmuksia, joista vanhimmat mahdollisesti yli 100 vuotiaita. Osa puista on onttoja, monihaaraisia ja juuria on paljastunut. Kujalla on vesovia kantoja sekä poistettujen puiden kuoppia. Kannoissa on latta- ja arinakääpää. Latvukset ovat kasvaneet yhteen ja kuja on varjoisa. Hiekkakuja kaventuu poluksi ja jatkuu Pikkujärventielle ja oikopolkuna Kiistalantielle. Kiistalan puolella on lähes 4 m korkea jasmikeaita, jonka lomassa kasvaa vaahteroita ja tuomia. Radan puolella puisto rajautuu Pikkujärventiehen, jonka päälle osa puista ulottuu. Eteläisin nurmi on muuttumassa leikkaamattomana niityiksi, joilla kasvaa laikkuina pystykiurunkannus, kevätesikko ja kevätlehtoleinikki. Tavaramakasiinin kohdalla painanteessa kasvaa hevonhierakka ja niittyhumala.

Pitkäpuiston lehmuskuja on asukkaiden ulkoilualue ja kulkureitti Pikkujärventien rinnalla. Osa puista kallistuu tielle.

Asemapuiston kasvillisuus

Kuvapari: Lehmuskujan laidalta on poistettu pensasaita Pikkujärventien puolelta ja oja on täytetty, Kiistalantien laidalle istutettu pensasaita ja kujalle lisätty valaisimet ja muuntaja. SRMA.

Puistokujan päätteenä Viipurintien sillan muuri.

Hevonhierakka ja poimulehti valtalajeina kosteassa painanteessa.

Pitkäpuisto haarautuu etelässä polkuina Pikkujärventielle ja Kiistalantielle.

Mukulalehtikki

Pystykiurunkannus

Oikopolku jasmikeaidassa.

Lattakääpä kannossa. Käenrieska kukkii.

ETELÄINEN JOUTOMAA

Joutomaalla tavaramakasiinin eteläpuolella on vanhoja lastauslaiturin rakenteita ja hiekkainen ratapenkka. Penkalla on pensaita ja taimia: paju, raita, rauduskoivu. Valtakasvit ovat maitohorsma, pujo, komealupiini, keltanot ja radoille tyypillisenä palsternakka ja ketokarvaskallioinen. Alueella kasvaa runsaana rauhoitettu ketomasmalo. Joutomaalla on muovikanistereita, suuria graniittilohkareita, kaasupulloja ja puutavaraa.

Tavaramakasiini 1860-luvulta. Maitohorsmaa ja komealupiinia.

Eteläinen joutomaa Pitkänpuiston sivulla.

Rauhoitettu ketomasmalo

Komealupiinia ja ketomasmalea.
Taustalla 1870-luvun Venäjän armeijan elintarvikevarikko, sittemmin vaatevarikko.

POHJOISPUISTO

Pohjoispuistossa on radan suuntainen lehmuskuja, alikulun ja saunan ympäristö sekä huoltopiha vaunuvajan ja veturitallin ympärillä. Laituripuistoksi kutsutulla kujalla on kookkaita puistolehmuksia ja hiekkakäytävä. Kujaa rajaavat korkea orapihlaja-aita ja kivetty laiturialue. Puiden latvukset ovat kasvaneet yhteen ja puut kallistuvat käytävältä ulospäin. Kujan pohjoispäässä on vesova lehmuksen kanto, ränsistynyt kiiltotuhkapensas, aidassa idänkanukka ja kanadantuijaryhmä. Aidan alla kasvaa luonnonvaraisia kasveja, nurmella käenrieska ja mukulaleinikki.-

Näkymät pohjoiselta lehmuskujalta touko- ja heinäkuussa.
Osa puista kallistuu radalle päin.

Asemapuiston kasvillisuus

Kuvapari: Laituripuistosta on poistettu matalaa pensasaitaa, vartetut kukat, yksittäisiä pensaita, penkit, kioski ja poikkikujat laiturille. 1964 kuva SRMA.

Ränsistynyt kiiltotuhkapensas, vesova lehmuksen kanto, kanadantuija, litulaukka, metsäorvokki, paljastuneita lehmuksen juuria ja aitaorapihlaja kukassa.

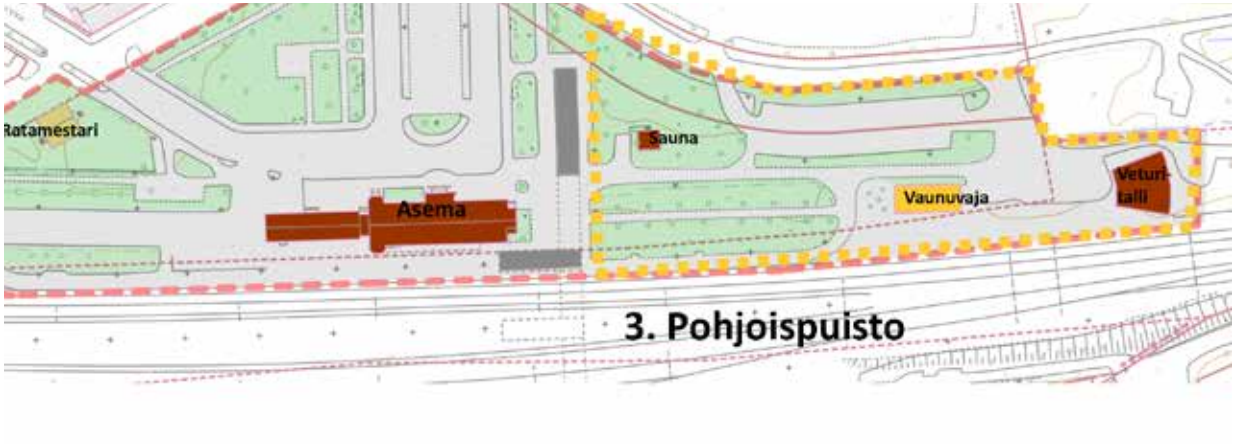

SAUNAN YMPÄRISTÖ

Alikulkukatos rajaa puistoaluetta, jossa punatiilisen saunan ympärillä on eri-ikäisiä puistopuita ja koristepensaita. Puulajit ovat lännendouglaskuusi, serbiankuusi, sembramänty, metsävaahtera, puistolehmus ja rauduskoivu. Alue on kasvamassa umpeen ja havupuiden juuria paljastunut. Hämeentien puolella on suuri kanto. Unkarinsyreeni, terttuselja, tuomipihlaja ovat kasvaneet leikkaamattomina korkeiksi ja ränsistyneet. Nurmialueilla kasvavat idänsinililja, keltamo, posliinihyasintti, pystykiurunkannus ja saunan seinustalla isosinivalvatti ja rikkapalsami.

VETURITALLIN JA VAUNUVAJAN JOUTOMAA

Veturitallin ja vaunuvajan joutomaa on hiekkakenttä, jolla tehtiin kaapelitöitä kesällä 2017. Vaunuvajan päädyssä on neljä serbiankuusta, paikoitusalueella rauduskoivuja ja nurmikaistat. Vaunuvajan sivun painanteessa on runsas luonnonkasvien lajisto. mm. heinätähtimö, hiirenporras, hiirenvirna, koiranheinä, maahumala, maitohorsma, mäkikuisma, mäkitervakko, nuokkutalvikki, pietaryrtti, poimulehti, pujo, puna-apila, rohtovirmajuuri, vadelma, valkopeippi. Radanvarressa kasvavat metsänätkelmä ja neidonkieli, jolla elää joukko erittäin uhanalaisia perhosia. Veturitallin kujanteella kasvaa koristekasveja: unkarinsyreeni, tuoksuvatukka ja kevätesikko. Alueen laidalla kasvaa haitallista vieraslajia jättipalsamia.

LAJISTO, PUUSTON JA PENSAIDEN KUNTO

Veturitallin ja vaunuvajan joutomaa on siemenpankki.

Saunan ympäristössä vaahteroita, serbiankuusia, unkarinsyreeniä, terttuseljaa ja mukulaleinikkiä ja keltavuokkoa.

PUUSTON JA PENSAIDEN LAJISTO JA KUNTO

PUUSTO

Puusto inventointiin toukokuussa 2017, puukohtaiset tiedot on esitetty liite taulukossa ja kartalla.

Alueella kasvaa lähes 150 puuta ja lukuisia itsestään kylväytyneitä taimia, myös vuorijalavaa, jota ei esiinny suurena puuna enää. Valtalaji on lehmus. Hävinneet puulajeja ovat tuohituomi *Prynys macki ja* siperian lehtikuusi *Larix sibirica.* Koko alueella on paljaita juuria, mikä voi altistaa lattakäävälle. Kääpävaurioita ei voida arvioida silmämääräisellä tutkimuksella, joten myös eteläisen puiston osalta on suositeltavaa tutkia vanhimmat arvokkaat puut mikroporaamalla tai tomografia laittein. Kaikki alueen puut olivat kuitenkin lehtien aikaan elinvoimaisia, eikä laajoja kuivuneita latvuksia havaittu. VR:n omistamalla alueella hoitoleikkauksia on toteutettu puuston 2016 mikroporaustulosten perusteella.

Puistolehmus ***Tilia vulgaris,*** Isolehtilehmus ***Tilia platyphyllos***

Puistolehmus on puiston yleisin puu ja kujilla joukossa kasvaa muutamia nuorempia isolehtilehmuksia. Lehmusten kantaa ei tutkittu tarkemmin, mutta Kalle Jokela mainitsee Puutarhalehdessä 1948 asemilla käytetyn ***Tilia vulgaris hollandica***-muodon. Iäkkäät puut muodostavat tärkeät näkymäakselit ja tarjoavat suojaa linnustolle ja hyönteisille. Pitkäänpuistoon lehmuksia on istutettu 1870-luvulta alkaen. Radan suuntaisilla kujilla puut kallistuvat kujalta ulospäin, koska latvukset ovat kasvaneet yhteen. Toisiinsa hankaavia oksia ei kuitenkaan juuri esiinny. Latvukset ulottuvat paikoin laiturialueelle, tielle ja kevyen liikenteen väylille. Erityisesti on seurattava onkaloituneita ja monilatvaisia puita, joissa on kaatumis- ja repeämisriski.

Vuorijalava ***Ulmus glabra***

Hyvinkäällä kasvatettuja jalavia istutettiin Hämeenlinnaan 1889. Jäljellä vain taimia, mahdollisesti jäänne tai karkulainen.

Metsävaahtera ***Acer platanoides***

Yksittäisiä vaahteroita kasvaa Hämeentien varressa ja saunan kulmalla, pohjoisen puistokujan päädyssä ja ratamestarin pihapiirissä. Saunan ympäristön puut on merkitty vuoden 1959 puistosuunnitelmaan. Laituripuiston päädyssä ja ratamestarin pihapiirissä vaahterat ovat nuorempia. Vaahteroissa ei havaittu lahovikoja silmämääräisesti, mutta maa on tiivistynyttä niiden ympärillä. Lehdissä Vaahterantervatäpläsienen laikkuja.

Rauduskoivu ***Betula pendula***, Hieskoivu ***Betula pupescens***

Yksittäiset koivut ovat iäkkäitä ja kuuluvat seurattaviin puihin. Koivu ei tarvitse yleensä leikkausta, eivätkä sen sienitaudit tai hyönteisten tuhot ole yleensä puille kohtalokkaita. Hyvin iäkkäitä hieskoivuja kasvaa kujajäänteenä veturitallin laidalla, ja niissä on onkaloita ja pakurikääpää. Kujan puita ei inventoitu aluerajauksen ulkopuolella. Alue on tutkittu 1998 kasvillisuusselvityksen yhteydessä.

Lännen douglaskuusi ***Pseudostuga taxifolia***

Douglaskuuset ovat alueen korkeimmat, yli 20m, puut. Kulkureitit ovat vaurioittaneet puita ja niissä on osassa havaittavissa ruhjeita, jotka ovat syntyneet kulkureittien ja oikopolkujen kulkiessa puiden sivuitse. Maa on tiivistynyt juurilta. Puut tekivät 2017 hyvin käpyjä, ja olivat hyvässä kunnossa.

Serbiankuusi ***Picea omorika***

Serbiankuusi on 1966 puistosuunnitelmassa. Ryhmät ovat hyväkuntoisia vaunuvajan päädyssä, saunan lähellä, mutta tavaramakasiinin kulmalla toinen puista on kuivumassa.

Sembramänty ***Pinus sembra***

Ravinteikkaiden lehtomaiden puu oli asemien lajistoa jo 1800-luvun puolella. Saunan lähellä ainoa sembramänty on nuori puu, mahdollisesti 1980-90-luvulta. Puun juuristo on tullut voimakkaasti näkyviin ja on vaarassa vioittua.

Kanadantuija ***Thuja occidentalis***

Pohjoisen laituripuiston lehmusten alla, 1959 puretun entisen käymälän sijoilla kasvaa ryhmä Kanadantuijia, jotka ovat jo varttuneet korkeiksi ja alkaneet kuivua ryhmän sisälaidalta.

Katsura ***Cercidiphyllun japonicum***

Aseman puuston erikoisuus on aseman pohjoispäädyn monihaarainen Katsura. Päädyn kasvillisuutta ovat suunnitelmien mukaan 1957 olleet koriste- ja havupensaat sekä kukkaistutukset, mutta lajistoa ei ole kirjattu suunitelmaan. Koristeellinen puu ei näy 1968 päädyn kuvassa. 1980 selostus mainitsee kukkaryhmän muuttamisen nurmeksi asemanpäädyssä ja Katsuraan liittyvä keskustelu puutarhapalstoilla puun säilyttämisen 1999 uudistustöissä. 1989 Katsura on mitattu myös Metlan tutkimusalueella Aulangolla. Hämeenlinna on Suomessa puun pohjoisimpia selviytymisalueita. Puun erityisyyttä on syksyinen lehtien tuoksu ja näyttävä ruska sekä kevään punertavat silmut.

Hedelmäpuut

Laituripuistossa sijaitsee yksi omenapuu, joka istutus suunnitelman ja vuosikertomusten mukaan on rautatienomenapuu ***Malus hyviengis.*** Kasvutapa ei kuitenkaan ole rautatien omenapuulle tyypillinen vaan puu muistuttaa tavanomaisia omenapuulajikkeita. Omenapuita kasvaa myös ratamestarin pihapiirissä, jonne niitä on istutettu aina 1930-luvulta alkaen. Lajikkeita ei määritelty. Luumu ***Prunus domestica*** kasvaa Ratamestarin pihassa. Haastattelujen mukaan asemalla on kasvanut kriikunapuita ***prunus domestica suns. Insititia.***

Tuomi ***Prunus padus***

Veturitallin ympäristössä ja ratamestarin pihapiirissä sekä osana aitaa kasvoi pensasmaista tuomea, joka lienee kylväytynyt paikoille itsestään tai on mahdollinen koristepensaiden jäänne. Ratamestarin pihapiirissä tuomet ovat jo puumaisia.

PENSAAT JA PENSASAIDAT

Pensaita on vuosittain leikattu sekä istutettu lisää kuolleiden tilalle, sekä uusittu järjestelmällisesti. Virkailijoille istutettiin lähes vuosittain marjapensaita, omenapuita ja hyötykasveja. 1939 pensasaitaa oli Hämeenlinnan asemalla 675 juoksumetriä. Yksittäisiä pensaita asemapuistossa on jäljellä suhteellisen vähän. Saunan ympärillä on terttuseljaa, unkarinsyreeniä ja isotuomipihlajaa.

Laituripuistossa on jäljellä yksi kiiltotuhkapensas sekä idänkanukka, joka on osana orapihlaja-aitaa. Kanadantuijaryhmä on kooltaan puumainen ja osin huonokuntoinen ryhmä. Pensasaidat ovat säilyneet alueella suhteellisen hyvin alkuperäisillä paikoillaan ja ne ovat puiston vanhinta kasvillisuutta lehmusten rinnalla. Pensasaidat erottavat puiston osia erillisiksi kokonaisuuksiksi ja niiden avulla voidaan ohjata hyvin liikkumista puistossa. Orapihlaja-aitoja on säilynyt aseman pohjois-ja eteläpäässä ja ratamestarin pihan ympärillä.

Hävinneet pensaslajit ovat likusterisyreeni *Syringa roticulata,* japaninhappomarja *Berberis thunbergii* ja taikinamarja *Riber alpinum.*

Aitaorapihlaja ***Crataecus coccinea***

Pitkät aidat pohjois- ja eteläpäässä sekä eduspuistikon laidalla.

Idänkanukka ***Cornus alba***

Yksittäinen karkulainen aidassa. Levitessään luontoon vieraslaji.

Idänvirpiangervo ***Spirarea chamaedryfolia***

Alikulkukatoksen tuntumassa pensaiston uudempaa kerrosta, 1990-2000-l.

Jasmike ***Philadelphus (coronarius)***

Istutussuunnitelmat eivät mainitse lajiketta, tuoksuvana todennäköisesti pihajasmike

Kiiltotuhkapensas ***Cotoneaster lucidus***

Eduspuiston aita on hyvinvoiva, pohjoispäädyn yksittäinen pensas huonokuntoinen.

Unkarin syreeni ***Syringa josikaea***

Yksi puiston alkuperäisistä lajeista. Ei vaadi yleensä leikkausta, mutta saunan ja ratamestarinpihan syreenit ovat jo puumaisia ja kukinta jäi saunan ympäristössä huonoksi. 2017 syreeniä vaivasi yleisestikin kasvitaudit.

LUONNONVARAINEN- JA TULOKASKASVILLISUUS

Nurmilla ja ratapenkalla kasvaa lehtolajeja, kulttuurin tunnuskasveja ja joutomaille tyypillisiä rikkakasveja. Haitallisia vieraslajeja kasvoi vain yksi laji, jättipalsami *Impatiens glandulifera,* muita vieraslajeja kuten komealupiinia kohtuullisesti. Rauhoitettu laji alueella on ketomasmalo *Anthyllis vulneraria ssp. vulneraria.*

LIITE HÄMEENLINNAN ASEMA
PUISTOSELVITYS
ARVO, MUUTOKSEN SIETOKYKY
SUOSITUKSET

Yhteenveto ja suositukset

ARVOT JA MUUTOKSEN SIETOKYKY

Arvoluokka I Aseman kolme vanhinta puistoaluetta ovat historiallisesti, maisemallisesti ja luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita ja muodostavat asema-aluetta rajaavan kokonaisuuden. Iäkkäät puistot eivät kestä suuria toiminnallisia muutoksia, mutta ne kaikki vaativat uudistamista lähivuosikymmeninä ja on suositeltavaa toteuttaa uudistus yhtenäisen hoito-ja uudistussuunnitelman mukaan.

Arvoluokka II Asema-aukio on kulttuurihistoriallisesti ja maisema-arkkitehtonisesti arvokas tila, joka on muuttunut yksityiskohdiltaan. Aukion uudistamisessa on suositeltavaa säilyttää näkymät ja tilarakenne, mutta suosia uutta tekniikkaa ja laadukasta rakentamista asemien historialle tyypillisesti.

Arvoluokka III Radanvarsi ja huoltopiha ovat säilyneet avoimina joutomaina ja niillä on ratavarsille tyypillistä kasvillisuutta. Alueille on ominaista muutos ja avoimena säilyminen.

MAISEMATARKASTELU

1. Keskeiset näkymät

Näkymäakselit aseman poikkipäädyltä rantaan, Cajanderin tielle ja Hämeentiellä vaunuvajan päätyyn ovat keskeisiä ohjaten kulkua asemalle. Keskeiset solmukohdat ovat aseman pääsisäänkäynti ja alikulkutunnelin suu. Näkymien tärkeitä päätteitä ovat on aseman julkisivu, jossa katto jatkaa punatiilistä kokonaisuutta. Asema, vaunuvaja, ratamestarintalo ja Viipurintien sillan muuri ovat puistokujilta avautuvien näkymien päätteitä ja arvokkaita alueen sisällä. Aukio hahmottuu tilaksi lehmuskujien rajatessa sitä sivuilta. Puurivit ja istutukset niveltävät asemapuiston kaupungin puistoverkostoon. Palauttamalla eduspuistosta poistettu käytävä kulku ohjautuu asemalle puistoalueen kautta.

2. Kulkureitit, pyöräily ja esteettömyys

Asema on solmukohta, jossa vaihdetaan kulkuvälinettä. Puiston kautta kuljetaan myös Varikonniemelle, alikulun kautta Asemantaan alueelle ja Hätilään, sekä etelään Pikkujärventietä tai puistokujaa pitkin. Pyöräparkit sijaitsevat aseman pohjoispäädyssä sekä puistokujan päässä aseman eteläpuolella. Pyörien sijoitus tulisi ratkaista kulkureittien määrittelyn yhteydessä.

Historiallisesti arvokkaan liikenneympyrän palauttamisella saadaan laskettua Hämeentiellä liikkuvien autojen nopeutta merkittävästi. Ympyrän ympäristössä katualueen korottaminen jalankulkijoita varten luo liikkumishierarkiaa, jossa vahvistetaan kävelyn ja pyöräilyn merkitystä. Pyöräilylle tulee osoittaa selkeät reitit. Puukujilla voidaan merkitä jalankulun yhteyksiä.

Asemalle on esteetön sisäänkäynti laiturien puolelta. Laitureille kuljetaan pääosin aseman päätyjen kautta. Aseman aukion puolella perustaso on noin metrin matalammalla kuin laiturin puolella ja rakennukseen noustaan alkuperäisiä kiviportaita. Pohjoispuolen pääty on toinen pääreitti laiturille, jossa on hissiyhteys alikulkukatoksessa. Aseman päätyä tulisi kehittää parantamalla valaistusta, pintoja ja siirtämällä esim. pyöräparkki radansuuntaisen huoltotien varteen. Jos pyörille rakennetaan katoksia, on suositeltavaa luoda rakennusrivi asema-alueille tyypilliseen tapaan.

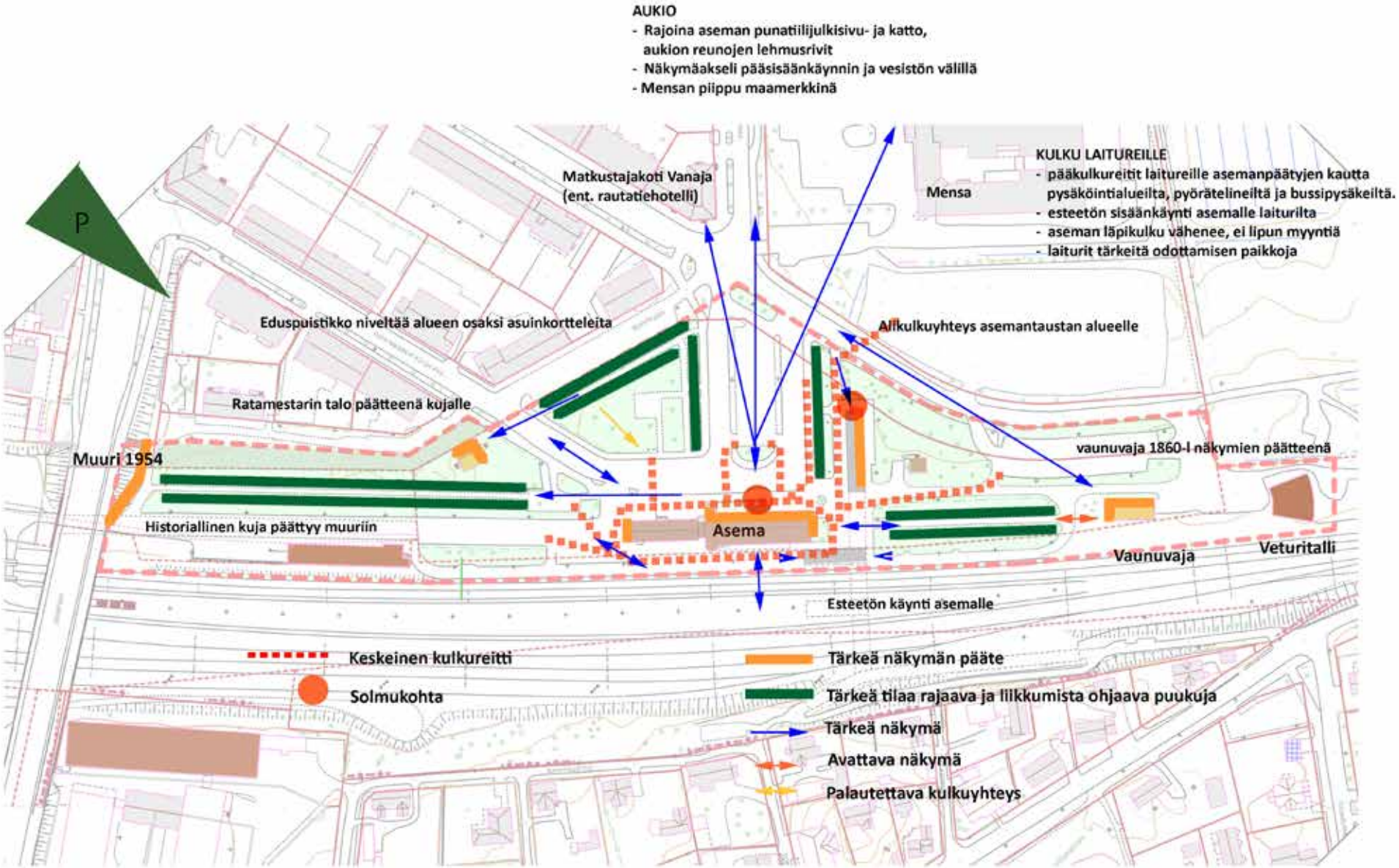

LIITE HÄMEENLINNAN ASEMA
PUISTOSELVITYS 2017
MAISEMATARKASTELU

3. Kyltit, mainokset, opasteet ja kaupunkipuisto

Opastintaulut, kyltit ja liikennemerkit on sijoiteltu alueelle hajanaisesti. Kaupunkipuiston ja kaupungin opastetaulut eivät ohjaa kulkua parhaalla mahdollisella tavalla. Aukion ja tielinjausten suunnittelun yhteydessä tulisi laatia opasteita varten kokonaissuunnitelma, jossa näkymien säilyttäminen, kylttien kiinnitys jo olemassa oleviin rakenteisiin, esteettömyys, valaistus ja kadun kalusteet luovat valtakunnallisesti arvokkaan asema-alueen.

4. Asema-aukion, Hämeentien ja saunan ympäristön kehittäminen

Asema-alueet ovat muuttuneet aina tekniikan kehittyessä. Asemanrannan asuinalueen kaavan toteuttaminen mahdollistaa asema-aukion kehittämisen, kulkureittien parantamisen ja valaistuksen uudistamisen alueella. Tielinjauksissa tulee huomioida alueen maanpinnan lasku lounaaseen kohti rantaa, ja ratojen sijainti puistoihin nähden alempana. Koska alue on vanhaa tulvarantojen hienojakoista vyöhykettä ja todennäköisesti pääosin salaojittamaton, tulisi huolehtia hulevesien imeyttämisestä ja ohjaamisesta ja etteivät puistoalueet jää kuoppaan tiepinnan alapuolelle.

Asemanrannan suunnitelmissa hävitettäviksi esitetyt lännendouglaskuusten ryhmä Hämeentien laidalla on istutettu 1966 suunnitelmapiirroksen mukaan. Puuryhmä on alueen korkein, puut kasvavat yhteen ja maa puiden ympärillä on tiivistynyttä ja oikopoluista kulunutta, jonka vuoksi puiden säilyttäminen ei ole välttämätöntä. Havupuut kuuluvat kuitenkin aseman siluettiin, joten niitä on hyvä suosia puiston uudistamisessa. Saunan ympäristö kuuluu historiallisesti talouspihaan, joten se sopii pyörien säilytyksen ja leikkialueen kehittämiseen. Pensaat saunan ympärillä vaativat uudistamista ylikasvaneina.

5. Suunnittelu, hoito ja suojelu

Puisto vaatii sekä suunnittelua että hoitoa, sillä asemapuisto on aina muuttunut ajan ja kehityksen mukana. Liikenteen solmukohtana aukion ja reittien kehittäminen on ensiarvoista, jotta puistot tukevat aseman päätoimintaa liikennettä. Suunnittelussa tulee huomioida kerroksellisuus. Myös 1999 alikulkujen kerros on eheä ja sen ylläpitoon ja kunnostaminen on hyvä suunnitella osana koko asema-alueen kehittämistä ja kulkureittejä. Omistussuhteista huolimatta, alueen yhtenäinen hoitosuunnitelma on suositeltava ja mahdollisesti liitettävissä kansallisen kaupunkipuiston suunnitelmaan. Iäkkäiden lehmuskujien uudistaminen on hyvä toteuttaa vaiheittain.

Suunnittelu

- puistojen yhtenäinen uudistus- ja hoitosuunnitelma
- aukion kehittäminen (esim. kilpailu)
- 1999 katosten ja tunnelin korjaukseen varautuminen
- opasteiden ja mainosten sijoittelun parantaminen
- reittien ja esteettömyyden kehittäminen
- valaistuksen uusiminen ja parantaminen

Hoito

- yhtenäinen hoito
- hoitoleikkausten jatkaminen ja lahotutkimusten jatkaminen (mikroporaus)
- iäkkäiden puiden seuranta, suojaaminen ja kasvuolosuhteiden parantaminen
- paljastuneiden juurten peittäminen multauksella tai hakkeella
- arvokkaimpien iäkkäiden puiden aitaaminen
- lehtokasvillisuuden säästäminen puiden alla
- tiivistyneen maan vaihto
- penkkien, kukkaistutusten palauttaminen alueelle
- ruukkuistutusten suosiminen

Kuvat: Pääakselin näkymät keväällä 2017. Yllä näkymä asema-aukiolle ja rantaan. Maamerkkeinä Matkustajakoti Vanajana ja taustalla hotellin torni.Alla Näkymä Possentieltä asemalle.

LIITTEET JA LÄHTEET

Liitteet
LIITE PUISTOINVENTOINTIKARTTA JA TAULUKOT
LIITE KESKEISET MUUTOKSET

Kiitokset

Kiitokset työryhmälle ja muille työssä avustaneille Leila Herranen, Tuomas Koskinen, Lasse Kosonen, Tiina Parkkima, Matti Parkkonen, Jyrki Purunen, Saija Sillanpää, Satu Tegel ja Anne Tuomi.

Kirjallisuus

Alanko, Pentti 1997. *Puut ja pensaat.* Helsinki: Tammi.

Alanko, Pentti 2001. Venäjän vallan aikaisesta puutarhakasvillisuudesta. Teoksessa *Hortus Fennicus*, s. 164-167. Toim. Maunu Häyrynen, Taneli Eskola, Satu Frondelius & Pekka Leskinen. Helsinki: Viherympäristöliitto ry & Puutarhataiteen seura ry.

Asemanrannan asemakaava. Kulttuuriympäristöanalyysi ja asemakaavan maisema- ja kulttuuriympäristövaikutusten arviointi 7.9.2016. Liite 5. http://www.hameenlinna.fi/pages/465887/Liite5_Asemanranta_kulttuuriymp%C3%A4rist%C3%B6t.pdf

Bergkvist, Johan 2012. Järnvägens parker och trädgårdar. Teoksessa *Spår 2012*. Gävle: Årsbok, Svenska Järnvägs Museum och Järnvägs Museivänner, s. 103-126. http://www.trafikverket.se/contentassets/7bcbcfef42ac4cb49d94dca727f38e97/jarnvagarnas_parker_tradgardar.pdf

Böök, A. Th. 1927. *Hämeenlinna ympäristöineen*. Matkailuopas. Hämeenlinna: Hämeenlinnan matkailuyhdistys.

Chefens för statsjernvägarne i Finland Berättelse för år 1873. Helsingfors. Helsingfors: Jernvägs Styrelse. Finska Litteratur-sällskapets tryckeri 1874. s. 77.

Gripenberg-Lerche, Munck: *Suomen Valtionrautatiet 1862-1912: Historiallis-teknillis-taloudellinen kertomus. Osat 1 ja 2.* Helsinki: Suomen Valtionrautatiet.

Hautamäki, Ranja 2000. *Portti puutarhaan, Historiallisten puutarhojen inventointiopas.* Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 21. Helsinki: Edita Oy.

Hämeenlinnan asemanseutu 2015. Rautatieympäristön kehittäminen. Maisematarkastelu. Serum Arkkitehdit Oy. Hämeenlinnan kaupunki.

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto. Hoito- ja käyttösuunnitelma 2002. Hämeenlinnan kaupunki. http://www.hameenlinna.fi/pages/381722/KKPhoito_ja_k%C3%A4ytt%C3%B6sKEVYT.PDF

Hämeenlinnan rakennuskulttuuriselvitys.http://web.archive.org/web/20041214181823/http://www.hameenlinna.fi/tiedostot/talotoimisto/Rakennuskulttuuriselvitys/hameenlinna_2_v.pdf

Hämeenlinnan rautatieaseman ympäristön kehittäminen, Hämeenlinnan kaupunki

http://www.hameenlinna.fi/pages/465887/Liite8_Asemaymp_tarvekart.pdf

Hämeenlinnan yleiskaavan 2035 kaavaehdotus.

http://www.hameenlinna.fi/pages/473870/9512_ehdotus_kaavakartta_A_valmis.pdf

Hämeenlinnan yleiskaavan 2035 luonnosvaiheen selostus 18.5.2016.

http://www.hameenlinna.fi/pages/473870/9512%20YK35%20Luonnos%20Selostus%20low.pdf

Hämäläinen-lehti 1861-1864 http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti

Joutsalmi, Sinikka 2001. Asemapuisto. Teoksessa *Hortus Fennicus,* s. 142-147. Toim. Maunu Häyrynen, Taneli Eskola, Satu Frondelius & Pekka Leskinen. Helsinki: Viherympäristöliitto ry & Puutarhataiteen seura ry.

Joutsalmi, Sinikka 2005. Asemapuisto. Teoksessa *Puistot ja puutarhat.* Toim. Anna-Maija Halme. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto. s. 64-69.

Joutsalmi, Sinikka 2001. *Asemapuisto ja ulkoalueet.* Teoksessa Paluulippu. Kulttuurihistoriallisesti merkittävien asema-alueiden uusi käyttö. Toim. Perähuhta, Minna & al. Tampere: TTKK, arkkitehtuurin osasto, yhdyskuntasuunnittelunlaitos, s. 133-134.

Joutsalmi, Sinikka & Niemi, Mirkka 2005. *Rautatierakennusten korjausohjeet 7*. *Aseman puisto ja pihat. Asema-alueiden hoito-ohje*. Museovirasto. http://www.nba.fi/fi/File/2504/aseman-puisto-ja-pihat.pdf

Junttila, Ulla-Kirsti 1986. *Muuttuvat kadunkalusteet.* Helsinki: Rakennuskirja Oy.

Järnefelt, Kasper & al. 2003. *Asemarakennusten korjausohjeet.* Museoviraston korjauskortti.

http://www.nba.fi/fi/File/42/rautatierak-korjohj2-asemarake.pdf

Kansallinen vieraslajistrategia 2012. Maa- ja metsätalousministeriö. http://vieraslajit.fi/sites/default/files/Vieraslajistrategia_web.pdf#overlay-context=fi/node/27

Karhu, Niilo 1995. *Vihreät jättiläiset, Suomen paksuimmat puut*. Helsinki: Dendrologian Seura.

Knapas, Rainer 2001. Hämeenlinnan Parkki. Teoksessa *Hortus Fennicus,* s. 164-167. Toim. Maunu Häyrynen, Taneli Eskola, Satu Frondelius & Pekka Leskinen. Viherympäristöliitto ry & Puutarhataiteen seura ry: Helsinki.

Koskimies, Yrjö S. 1966. *Hämeenlinnan kaupungin historia 1875-1944. Hämeenlinnan kaupungin historia IV.* Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki.

Kulttuuriympäristön analyysi. Opas DIVE-menetelmän käyttöön. Museovirasto 2013. http://www.nba.fi/fi/File/2320/opas-dive-menetelman-kayttoon.pdf

Laitila, Inka-Maria 1995. Puistojen kaupunki: Hämeenlinnan vanhojen puistojen historiaa ja puistokulttuuria. Hämeenlinna.

Launio, A.E. 1904. *Rautatie Matrikkeli. Lyhykäisiä selityksiä rautatienasemista Suomessa*. Wiborg: Östra Finlands tryckeri, s.24.

Lindgren, Anna 2016. Järnvägens planteringar – Sveriges största trädgårdsrörelse. Teoksessa *Byggnadskultur,* Stockholm. http://www.trafikverket.se/contentassets/7bcbcfef42ac4cb49d94dca727f38e97/jarnvagens_planteringar.pdf

Linnilä, Kai & Turpeinen, Oiva 2003. *Suuriruhtinaan Suomi. Osa 2. Höyryllä Hämeeseen: rautatie Helsingistä Hämeenlinnaan*. Helsinki: Tammi.

Manninen, Markus & Schulman, Sari 2013. *Aulangontie 1, Valtion pukutehdas*. Rakennushistoriaselvitys. Hämeenlinnan kaupunki. Arkkitehtitoimisto Schulman. http://www.hameenlinna.fi/pages/412005/Aulangontie%20RHS-pieni.pdf

Martin, Tiina 2016. *Aseman puistossa.* Aurinko Kustannus.

Merivuori, Tuula-Maria 1987. *Katsaus viheralueiden syntyyn ja kehitykseen.* Suomen maisema-arkkitehdit.

Niemelä, Tuomo & Terho, Minna & Kiema, Sami 2012, Sienet ja laho Helsingin puissa. Helsinki: Rakennusviraston julkaisuja 2012: 18. https://www.hel.fi/static/hkr/julkaisut/2012/sienetjalaho_net.pdf

Niemelä, Tuomo 2016. *Suomen käävät*. Helsinki: Luomus, Helsingin yliopisto ja Viherympäristöliitto.

Nikkanen, Terhi & Velling, Pirjo (toim.) 2011. *Metsäpuiden erikoismuodot. Koristepuita viherrakentamiseen*, Metsäkustannus.

Palmunen, Einar 1957. *Hätilän kylän ja kartanon vaiheita.* Hämeenlinna: Hämeenlinna-seura. Arvi A. Karisto Oy.

Putkonen, Lauri & Ivars Marja 2003. *Kyliä ja kortteleita. Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys.* Hämeenlinnan kaupunki ja Hattulan kunta.

Puusaari, Olavi 1958.*Hämeenlinna, ensi kerran...* https://www.finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_157951

Puutarha-lehti 1901: 9, 1904: 5, 1948: 3

Rakennettu Häme 2003. Hämeenlinna: Hämeen Liitto. Karisto Oy.

Ranta, Pertti 2014. *Villit vihreät kaupungit. Suomen kaupunkikasvio*. Tampere: Vastapaino.

Ripatti, Marja-Liisa & Laitila, Inka-Maria, Hämeenlinna 1989. Tavastehus, kaupungin 350-vuotisjuhlanäyttelyn aineisto. Julkaisussa *Hämeenlinna Tavastehus. Arx Tavastica 8.* Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki.

Ripatti, Marja-Liisa 2006. *Hämeenlinnan asema alkuaikoinaan.* Julkaisussa Hämeenlinna-Wanaja. kotiseutujulkaisu LIV. Hämeenlinna.

Ryttäri, Terhi & Kalliovirta, Mika & Lampinen, Raino 2012. *Suomen uhanalaiset kasvit.* Helsinki: Tammi.

Saastamoinen, Sari 2005. *Hämeenlinnan Parkki. Kaupunginpuiston historia ja maiseman kehitys.* Hämeenlinnan kaupunki, Tekninen toimiala, Luonnonhoitotoimisto.

Schivelbusch, Wolfgang 1996. *Junamatkan historia*. Tampere: Vastapaino.

Sohlman, Karl Emil 1899. *Piirteitä rautateiden historiasta*, Kuopio: Otava.

Suominen, Juha & Hämet-Ahti, Leena 1993. *Kasvistomme muinaistulokkaat. Tulkintaa ja perusteluja*. Helsinki: Kasvimuseo, Luonnontieteellinen keskusmuseo.

Tapola, Sara & Jutila, Heli 1998. *Varikonniemen kasvillisuuskartoitus.* Ympäristöosaston julkaisuja 4. Hämeenlinnan kaupunki.

Teerijoki, Ilkka 2014. *Hämeenlinnan historia. Ensimmäisestä maailmansodasta 2000-luvulle.* Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki.

Valanto, Sirkka 1982. *Suomen rautatieasemat vuosina 1857-1920*. Museovirasto, rakennushistorian osasto. Julkaisu 11/1982.

Valanto, Sirkka 1984. *Rautateiden arkkitehtuuri. Asemarakennuksia 1857-1941*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Varikonniemen puustoinventointi 2011. Hämeenlinnan kaupunki. http://www.hameenlinna.fi/pages/465887/Varikonniemen%20puustoinventointi%202011.pdf

Vierikko, Paavo 1987. Valtion rautatiet puutarhurina. Teoksessa *Valtionrautatiet 1962-1987*. Rautatiehallitus, Helsinki 1987, 353-357.

Uimonen, Jyri 1983. *Julkisen vihreyttämisen uranuurtaja*. Puutarha 1983/ 3, s. 160-162.

Valtionrautatiet 1912-1937. Osat 1 ja 2. Helsinki: Rautatiehallitus.

Valtionrautatiet 1937-1962. Helsinki: Rautatiehallitus.

HAASTATTELUT, MUU AINEISTO, KUVA- ja KARTTA-ARKISTOT JA KÄYTETYT LYHENTEET:

Hämeenlinnan kaupungin aineistot:

http://www.hameenlinna.fi/asemanranta/
http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/Puistot-ja-viheralueet/
http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/Asuminen-ja-ymparisto/ymparisto/Julkaisut-ja-monisteet/
http://lydia.hameenlinna.fi/exhibits/show/kaavat-ja-kartat/asemakaavat

Koskinen, Tuomas , ISS
Matti Parkkonen, Hämeenlinna
Purunen Jyrki, Caverion

HKA Hämeenlinnan kaupungin arkisto ja Lydia-sivusto

MPA Matti Parkkosen yksityiskokoelma

MV Museoviraston kuvakokoelmat

SRMA Suomen Rautatiemuseo

VR Yhtymä Oy:n arkisto

Asema-aukioon liittyvä kolmiomainen eduspuisto 1940 -luvulta, siihen kuuluva lehmuskuja ratamestarintalolle 1930-luvulta.
Asema-aukio on lehmusrivien ja asemapäädyn rajaama aukio. Pienempi aukio aseman edustalla 1860-luvulta, Hämeentien yhteys avataan 1920-luvulla.
P
Lehmuskuja asema-aukion sivupuistosta 1930-l
1928 Ratamestarin piha, erotettu alkuperäisestä maisemapuistosta
Talouspiha virkamiehille 1860-l
1924 Sauna- ja pesutupa
1860-l Veturitalli, muutokset 1930-l
1930-l Edustan istutukset ryhmäruusut ovat kadonneet.
Tavaramakasiini 1860-l
1860-l Vaunuvaja
1921 Asema
Päädyssä on sijainnut koristepensaita ja kukkia. Nykyisin Katsura-puu.
Laituripuiston lehmuskuja istutettu 1930-l
Ennen 1918 virkamiestalon piha ja hyötytarha. 1950-luvulla puiston kulmalla kioski ja perällä pensain aidattu käymälä.
1860-l Vaunuvajan ja veturitallin huoltopiha, rakennusten välissä on sijainnut kääntöpöytä. Avointa hiekkakenttää
1880-l Eteläisen pitkänpuiston lehmuskuja on jatkunut lähelle asemaa. Pääakselisuunta kaupunkiin Viipurintien kautta ennen sillan rakentamista 1923.
1960-l Eteläinen laituripuisto on istutettu sivuraiteen purkamisen jälkeen. Aseman puoleisessa päädyssä sijaitsi vesiviskuri.
1965 Alikulkukatokset laitureille
1999 Nykyinen alikulkutunneli, yhteys Asemantaan alueelle
1877 Venäjän armeijan elintarvikevarikoksi rakennettu 2.kerroksinen suuri tiilimakasiini myöhemmin osa valtionpukutehdasta. Nykyään varastotilana.
LIITE HÄMEENLINNAN ASEMA PUISTOSELVITYS 2017
KOOSTE PUISTON IKÄ JA KESKEISET MUUTOKSET

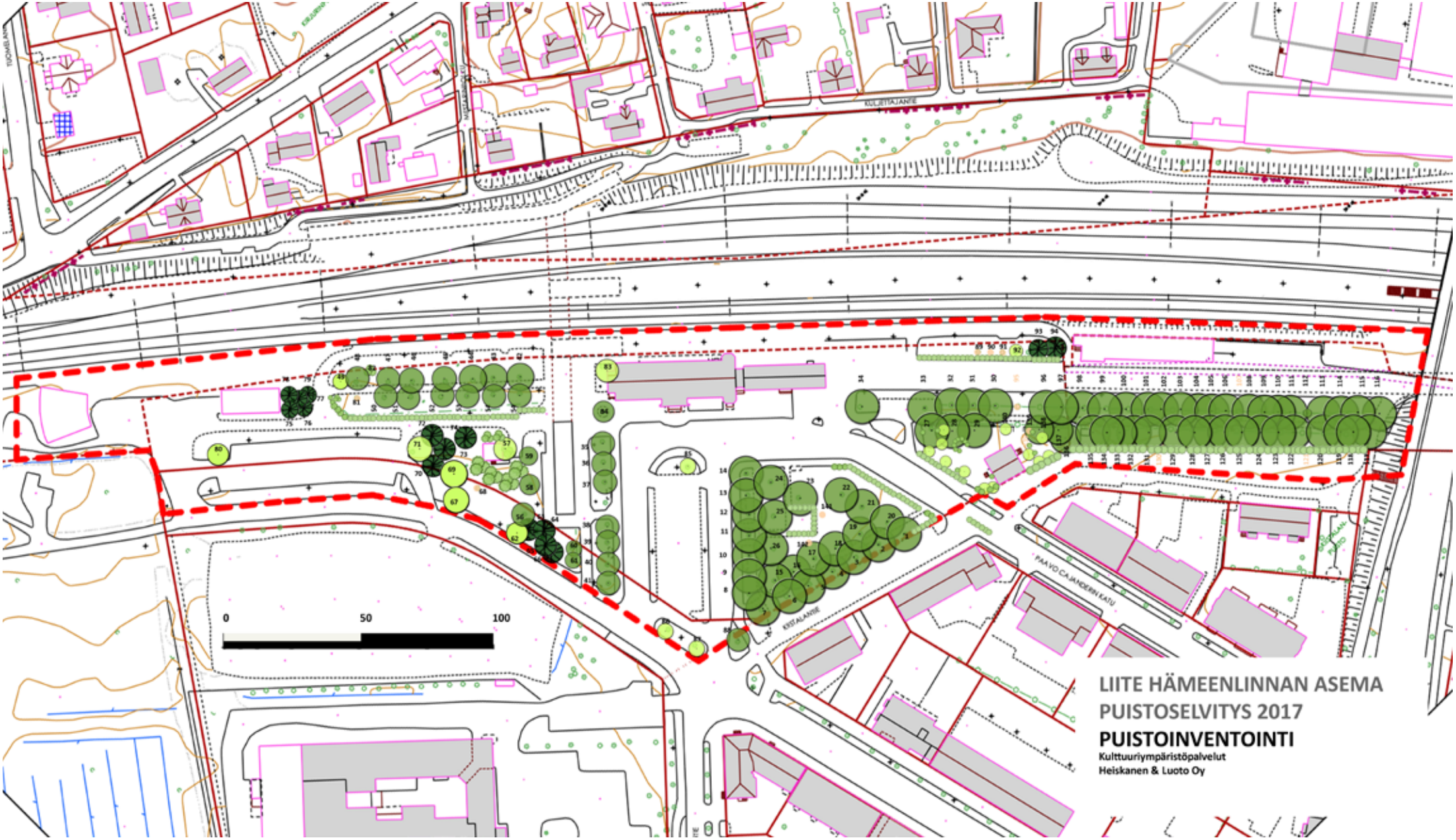
KULJETTAJANTIE
KISTALANTIE
PAAVO CAJANDERIN KATU
0
50
100
LIITE HÄMEENLINNAN ASEMA
PUISTOSELVITYS 2017
PUISTOINVENTOINTI
Kulttuuriympäristöpalvelut
Heiskanen & Luoto Oy

HÄMEENLINNA RAUTATIEASEMAN PUISTOSELVITYS 2017